

*Logica suis ipsius instrumentis formata
auctore Foelice Vero Siceno –
editio princeps* autografa *Logike* Fausta Vrančića
u Državnom arhivu u Zadru

DANKO ZELIĆ

Institut za povijest umjetnosti, Zagreb

UDK 1 Vrančić, F.

091:1(497.5 Zadar)

16(497.5)"15/16"

Transkripcija s uvodom i bilješkama

Primljeno: 6. 2. 2018.

Prihvaćeno: 20. 2. 2018.

Sažetak

Nedavno je u Državnom arhivu u Zadru otkriven rukopis *Logike* Fausta Vrančića, koji se ovdje objavljuje popraćen uvodom, bilješkama i faksimilom autografa. Taj je rukopis, kako slijedi iz analize njegovih vanjskih obilježja, nedvojbeno stariji od Vrančićeve *Logike* tiskane 1608. godine, ali nije riječ o pripremnom ili radnom tekstu, nego o posve dovršenu djelu, koje je autor upravo u tom obliku naumio objelodaniti tiskom. U zaključnom se dijelu rada iznose argumenti u prilog hipotezi da je Faust Vrančić svoje poimanje logike odlučio uobličiti u zasebnu raspravu znatno ranije no što se to moglo pretpostavljati na temelju do danas poznatih pokazatelja – vjerojatno početkom devedesetih godina 16. stoljeća, a možda još i u vremenu svog studija u Padovi (1568–1572).

Gljučne riječi: Faust Vrančić, logika, Antun Vrančić, autograf, *editio princeps*

U Državnom arhivu u Zadru, unutar zbirke arhivalija otkupljene od obitelji Draganić-Vrančić u Prvić Šepurinama 1948. godine,¹ čuva se tridesetak do da-

¹ Državni arhiv u Zadru, fond »Obitelj Draganić-Vrančić«, HR-DAZD-352.

O akviziciji gradiva, s popisom i sumarnim opisom spisā, v. Dubravka Kolić – Danko Zelić, »Spisi Fausta Vrančića u Državnom arhivu u Zadru (fond 'Obitelj Draganić-Vrančić')«, u: Marijana Borić, Bojan Marotti, Zrinka Blažević (ur.), *Faust Vrančić i njegovo doba: Zbornik radova u povodu 400. obljetnice objavljivanja Novih strojeva Fausta Vrančića s Međunarodnog znanstvenog skupa održanog 22. i 23. rujna 2015. godine u Vodicama i Šibeniku* (Vodice: Memorijalni centar »Faust Vrančić«, 2017), pp. 241–261.

nas nepoznatih spisa koji su nekoć pripadali osobnom arhivu Fausta Vrančića. Brojem su među njima najzastupljeniji filozofski tekstovi – autografi – koji se sadržajem u cijelosti uklapaju u tematski obzor Vrančićeva bavljenja logikom. Najveću pozornost svakako privlači nedatirani rukopis naslovljen *Logica suis ipsius instrumentis formata auctore Foelice Vero Siceno*, koji se ovdje prvi put objavljuje.² Uz dva tiskana djela – *Logiku* iz 1608. potpisanu imenom *Yustus Verax Sicenus* i *Novu logiku* iz 1616, koju je objavio pod svojim pravim imenom (*Faustus Verancius*)³ – posrijedi je dakle treća inačica *Logike* Fausta Vrančića.

Opis rukopisa

Rukopis Vrančićeve *Logike* u Državnom arhivu u Zadru napisan je na papiru, u koncem prošivenom sveščiću dimenzija 195 x 155 mm, izvornog opsega od 16 listova. Posljednji list je izgubljen, pa sveščić danas ima 15 listova, odnosno 30 stranica, od kojih je 28 ispisano.⁴ Listovi sveščića u vremenu nastanka rukopisa nisu numerirani, a postojeća je (recentna) folijacija nekorektno provedena.⁵ Oznake u ovom radu i transkripciji odnose se stoga na redne brojeve listova, od naslovnice (f. 1r) do posljednje ispisane stranice (f. 15r).

Na prednjoj je stranici sveščića (f. 1r) pri vrhu znak križa, a ispod njega je naslov: *LOGICA / suis ipsius instrumentis / formata / auctore / Foelice Vero*

² Državni arhiv u Zadru, Fond »Obitelj Draganić-Vrančić«, HR-DAZD-352, sign. 1.3.3.3.

³ Srećko Kovač, »Logika Fausta Vrančića«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 10 (1984), pp. 39–48; Srećko Kovač, »Faust Vrančić i aristotelizam u logici«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 14 (1988), pp. 17–33.

Izdanje Vrančićeve *Logike* – *Logica suis ipsius instrumentis formata a Yusto Verace Siceno* (Venetiis: Apud Ioannem de Albertis, 1608) – recentno je, na temelju unikatnog primjerka sačuvanog u rimskoj Alessandrini, kritički priredio i tiskom objavio Ivica Martinović: Faust Vrančić / Yustus Verax Sicenus, »Logica suis ipsius instrumentis formata (1608)«, *Prilozi za istraživanje hrvatske filozofske baštine* 42 (2016), pp. 185–249; transkripcija na pp. 203–245; nadalje u bilješkama: Yustus Verax Sicenus, »Logica suis ipsius instrumentis formata (1608)«.

Osim rezultata vlastitih istraživanja Martinović je u predgovoru edicije sustavno razmotrio i spoznaje dosadašnjih istraživača te dao pregled literature za temu, a u poglavlju »Razlike između *Logike* (1608) i *Nove logike* (1616)«, pp. 190–195, sadržaj prvoga usporedio s drugim izdanjem – *Logica nova suis ipsius instrumentis formata et recognita a Fausto Verancio episcopo Chanadii* (Venetiis: Apud Ambrosium et Bartholomaeum Dei, 1616).

⁴ Dimenzije sveščića izvorno su bile nešto veće; donji su rubovi stranica naknadno neznatno odrezani, po prilici ne više od 1 cm, pri čemu su mjestimice prerezani i donji dijelovi reklamanata (kustoda), tj. početnih riječi ili dijelova rastavljenih riječi na sljedećim stranicama, primjerice: *strationem* na f. 12r, ili, na f. 13r, gdje je od *ductio* sačuvan samo vrh slova *d*.

⁵ U recentnijem obročavanju olovkom u donjem desnom uglu listova izostavljen je naslovni list, a kontinuiranom su numeracijom obuhvaćena i dva listića naknadno umetnuta u sveščić, v. niže, bilj. 11.

Siceno. Naličje prvog lista (f. 1v) nije ispisano. Tekst započinje na f. 2r, a od f. 3r do f. 14r smješten je unutar okvira načinjenog grafitnom pisaljkom uz pomoć ravnala, sa širim vanjskim i užim unutarnjim marginama te po 20 crta na svakoj stranici. Pisan je perom, i to krasopisom, u jednom mahu od početka do kraja.

Na f. 2r je uvod u kojem se autor obraća čitatelju (»Auctor ad Lectorem«) te posvetni epigram (četverostih) naslovljen »Antonius Cornicinus in Logicam Foelicis Veri«, a slijede im, na f. 2v, tri *motta* – dva latinska citata prema Platonu i jedan prema Aristotelu.

Tekst *Logike* podijeljen je na šest poglavlja, s naslovima pisanim velikim slovima: »DE LOGICA« (f. 3r–3v); »DE TERMINO« (f. 4r–4v); »DE ENVN-CIATIONE« (ff. 4v–5v); »DE DEFINITIONE« (ff. 5v–9v); »DE DIVISIONE« (ff. 10r–11v) i »DE ARGUMENTATIONE« (ff. 11v–15r). Rukopis završava riječju »FINIS« i autorovim inicijalima »F. V. S.« [Foelix Verus Sicenus] na f. 15r.

Tijekom vremena autor je u tekst unosio promjene koje sežu od ispravljanja pojedinih riječi ili izraza do prepravljavanja, zamjene ili, najčešće, dodavanja riječi, skupina riječi, rečeničnih sklopova, a katkad i cijelih odlomaka.

Usporedba rukopisa s tiskanom Logikom (1608)

Već je na prvi pogled evidentno kako je zadarski rukopis *Logike* naslovom gotovo identičan, a sadržajem i ustrojem vrlo sličan tekstu tiskanog izdanja iz 1608. godine.⁶ Kvantitativna usporedba tekstova tiskanih izdanja *Logike* (1608) i *Nove logike* (1616), koju je recentno proveo Ivica Martinović, pokazala je da je Faustova *Logika* tijekom vremena postajala sve opsežnijom.⁷ Razložno je stoga i za tekst zadarskog rukopisa, već zbog same činjenice da je znatno kraći, tj. da opsegom iznosi oko 60% u odnosu na tekst *Logike* iz 1608. godine, zaključiti da vremenom nastanka prethodi tom izdanju. Spis u Zadru nije dakle samo, koliko je danas poznato, jedini rukopis *Logike* Fausta Vrančića, nego, po svemu sudeći, i njezina najstarija sačuvana inačica!

Svrha i oblikovanje rukopisa

Iznimno je važno istaknuti da posrijedi nije radna ili pak pripremna verzija teksta koji će biti otisnut 1608. godine, nego, naprotiv, zasebno, posve dovršeno

⁶ Yustus Verax Sicenus, »Logica suis ipsius instrumentis formata (1608)« (2016), pp. 203–245.

⁷ Yustus Verax Sicenus, »Logica suis ipsius instrumentis formata (1608)« (2016), pp. 195–196.

i zaokruženo djelo koje je autor upravo u tom obliku bio naumio objaviti tiskom. Pozornost u pisanju i pomno elaborirano grafičko oblikovanje teksta u sveščiću upućuju, štoviše, na zaključak da je zapravo riječ o čistopisu predviđenom za slanje tiskaru, o svojevrsnoj ‘maketi prijeloma’.

Pišući svoj tekst u sveščić Vrančić je pažljivo i dosljedno rabio više karakterističnih vrsta rukopisa; njegovi se naslovi, podnaslovi, nosive tvrdnje, primjeri i raspravni dijelovi međusobno razlikuju specifičnim kombinacijama veličina i vrsta slovnih znakova. Riječ je o pomno promišljenu postupku koji svjedoči o upućenosti autora *Logike* u tehnološke mogućnosti onodobnog tiskarstva. Polazeći od posve jasne predodžbe o budućem izgledu otisnutog teksta,⁸ Vrančić je nastojao ništa u tom pogledu ne prepustiti slučaju.⁹

Po svemu sudeći, zadarski rukopis *Logike* ipak naposljetku nije tiskan. O tome na svoj način svjedoče i već spomenuti naknadni autorovi zahvati u tekstu.¹⁰ Premda je o njihovu kronološkom slijedu nezahvalno raspravljati, starijem bi ‘sloju’ mogli pripadati manji ispravci uneseni slovima nalik onima u početnom tekstu, po svemu sudeći u nekom kraćem vremenu poslije dovršetka rukopisa, zacijelo dok je zamisao o njegovu tiskanju još bila aktualna,¹¹ dočim se za najveći dio piščevih intervencija – unesenih jednolikim, ne toliko ‘razgovijetnim’, kurzivnim rukopisom na slobodnim prostorima (na marginama, pri vrhu ili pri dnu stranica) – može pretpostaviti da su dio kasnijeg procesa rada na tekstu. U prvom bi slučaju, dakle, riječ bila o korekturi, a u drugom o kontinuiranom procesu redigiranja, najčešće proširivanja, prvotnog teksta koji se odigravao u duljem, pobliže neodredivom vremenskom razdoblju. Glavninu ispravaka i dodataka rukopisu moguće je, kako se čini, razabrati – *mutatis mutandis* – i u tekstu *Logike* tiskane 1608. godine.¹²

⁸ U to da će na zamisli o izgledu knjige koju je tada elaborirao Faust Vrančić ustrajati i kasnije, možemo se uvjeriti usporedimo li *mise en page* zadarskog rukopisa s oblikovanjem i tipografskim obilježjima sloga tiskanih izdanja iz 1608. i 1616. godine.

⁹ Ako izrada čistopisa (poput zadarskog rukopisa *Logike*) tada nije bila jedna od uobičajenih faza nastajanja knjige, moglo bi se nagađati da se Vrančić na to odlučio zato što u vremenu u kojem je djelo naumio tiskati nije mogao nazočiti radu na tiskarskom slogu.

¹⁰ Usp. Yustus Verax Sicensus, »Logica suis ipsius instrumentis formata (1608)« (2016), p. 192, gdje Martinović ističe: »Najveći broj razlika odnosi se na jezična dotjerivanja. U tom je znameniti Šibenčanin bio neumoran.«

¹¹ U te zahvate treba ubrojiti i dodatke najprije unesene uz tekst, a potom prepisane u čistopisu na dva listića naknadno umetnuta između drugog i trećeg (ff. 2v i 3r) te četvrtog i petog (ff. 4v i 5r) lista sveščića.

¹² Primjerice, na samom početku rukopisa (f. 2r) u praznom je prostoru ispod posvetnog četverostiha *Antonius Cornicinus in Logicam Foelicis Veri* naknadno dodan (vodoravnom crtom odvojen) još jedan, nenaslovljen (!) dvostih koji će se ponešto promijenjen, proširen i pretvoren u trostih, zajedno s imenom autora (*Theodosius Gradensis*) javiti i u tiskanim izdanjima.

O vremenu nastanka rukopisa

Premda zadarski rukopis, kao što je već rečeno, neprijeporno sadrži stariju i kraću inačicu *Logike* od one tiskane 1608. godine, o vremenu njegova nastanka u samom tekstu nema nikakvih izravnih pokazatelja. Moguća je indicija u tom smislu do sada nepoznat pseudonim kojim se Vrančić potpisao – *Foelix Verus*. Među njegovim su spisima u Državnom arhivu u Zadru otkriveni naime dokumenti iz kojih je razvidno da je istim imenom (u talijanskoj inačici – *Felice Vero*) potpisao molbu kojom je 1590. godine od mletačkih vlasti tražio (i dobio) patentnu povlasticu za vlastiti izum mlina.¹³ Premda se tim pseudonimom mogao služiti dulje vrijeme, ne treba isključiti mogućnost da je Vrančić na svojoj *Logici* radio još početkom devedesetih godina 16. stoljeća.

Kako god bilo, problem vremena nastanka zadarskog rukopisa nije nužno vezan uz pitanje koje nam se čini još intrigantnijim: kada je Faust Vrančić prvi put odlučio svoje poimanje logike izložiti u zasebnoj raspravi? U tom pogledu neka nam bude dopušteno iznijeti još jednu hipotezu.

Tko je Antonius Cornicinus?

Do danas, koliko nam je poznato, autori koji su se bavili tiskanim Faustovim *Logikama* nisu dotaknuli pitanje identiteta autora posvetnog epigrama što ga nalazimo i u najstarijoj, rukopisnoj inačici (na f. 2r). Nije dvojbeno da je *Antonius Cornicinus* jedno od ‘humanističkih imena’ koja najčešće nastaju latinizacijom,¹⁴ ali nerijetko i ‘prevođenjem’ prezimena, nadimaka ili etnika njihovih nositelja na latinski jezik, poglavito kada je riječ o prezimenima nastalim izvan romanskog jezičnog okruženja. Upravo bi potonje moglo vrijediti i u konkretnom slučaju: prezime *Cornicinus* je po našem sudu izvedenica od latinske riječi *cornix* koja znači *vrana*.¹⁵

¹³ Podrobnije, s faksimilima i transkripcijama dokumenata, v. Danko Zelić, »Izumitelj i poduzetnik – tri nepoznata dokumenta o Faustu Vrančiću iz 1588.–1590. godine«, u: Marijana Borić, Bojan Marotti, Zrinka Blažević (ur.), *Faust Vrančić i njegovo doba: Zbornik radova u povodu 400. obljetnice objavljivanja Novih strojeva Fausta Vrančića s Međunarodnog znanstvenog skupa održanog 22. i 23. rujna 2015. godine u Vodicama i Šibeniku* (Vodice: Memorijalni centar »Faust Vrančić«, 2017), pp. 41–64.

¹⁴ U tu skupinu pripada, primjerice, prezime *Verantius*.

¹⁵ Ta je riječ uvrštena, dakako, i u Vrančićev *Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum: Latinae, Italiae, Germanicae, Dalmatiae et Ungaricae* (Venetiis: Apud Nicolaum Moretum, 1595), p. 24: »Latine: *Cornix* – Dalmatice: *Vrana*«, a usput rečeno, i u »popis hrvatskih riječi koje su prisvojili Mađari« (»Vocabvla Dalmatica qvae Vngari sibi vsurparunt«), u istom svesku, p. 122: »Dalmatice: *Vrana* – Vngarice: *Varyu*«.

Ako je ta pretpostavka točna, pod imenom *Antonius Cornicinus* ne krije se nitko drugi doli Antun Vrančić, što bi značilo da je Faust svoju – u tom slučaju zacijelo prvu – raspravu o logici dovršio i poslao stricu (koji će mu uzvratiti ohrabrujućim epigramom) možda još za svog studija u Padovi (1568–1572), a svakako prije Antunove smrti u ljeto 1573. godine.¹⁶

¹⁶ U prilog tome govorila bi i činjenica da je svoj najraniji sačuvan latinski prozni tekst (ostavimo li po strani pisma) – govor *Oratio ad principes Christianos ut expeditionem Turcicam suscipiant* – Faust sastavio 1572. u dobi od 21 godine, što je prema sadržaju sačuvanog (početnog) fragmenta spisa zaključio Darko Novaković, »Neobjavljena ostavština Antuna, Mihovila i Fausta Vrančića: R-5717 u rukopisnoj zbirci Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu«, u: *Zbornik o Antunu Vrančiću: Zbornik radova sa znanstvenog skupa o Antunu Vrančiću, Šibenik, 11.–12. lipnja 2004.* (Šibenik: Gradska knjižnica »Juraj Šižgorić«, 2005), pp. 155–181, na p. 174.

Načela izdanja

Izdanje je priređeno prema autografu Fausta Vrančića, pohranjenom u Državnom arhivu u Zadru, u fondu »Obitelj Draganić-Vrančić« (HR-DAZD-352), pod signaturom 1.3.3.3. Na kolegijalnoj susretljivosti tijekom istraživanja zahvaljujem zaposlenicima te ustanove, posebice arhivistici mr. sc. Dubravki Kolić i ravnatelju dr. sc. Anti Gveriću, a Državnom arhivu u Zadru dugujem zahvalnost i na dopuštenju za objavljivanje faksimilā.

Tekst koji se ovdje objavljuje jedini je sačuvani rukopis Vrančićeve *Logike*. Polazeći od usporedbe tog autografa s istoimenim tiskanim izdanjem (Venecija, 1608), temeljno je pitanje tijekom rada na priređivanju edicije bilo na koji način tretirati naknadne autorove intervencije u rukopisu, tj. kojem stanju teksta dati prednost: početnom ili, kako se u sličnim slučajevima najčešće običava postupiti, 'zadnoj ruci' koja bi uključila ispravke i dopune unašane istom rukom tijekom duljeg, za sada pobliže neodredivog vremenskog razdoblja. Činjenica da je početni tekst rukopisa, kao što je obrazloženo u uvodu ove edicije, nedvojbeno dovršeno i zaokruženo djelo pridonijela je odluci u prilog prvoj od dviju navedenih solucija. Drugim riječima, ovdje se donosi prvotno stanje teksta, upravo u obliku u kojem ga je Vrančić bio naumio tiskati (što, koliko je danas poznato, nije učinjeno), dočim su svi naknadni autorski zahvati registrirani u bilješkama.

Grafičko oblikovanje edicije

Usporedba grafičkih obilježja autografa s *Logikom* iz 1608. pokazala je kako je Vrančićev pomno promišljen i u rukopisu dosljedno proveden sustav vizualne prezentacije teksta podudaran sa slogom toga tiskanog izdanja. Polazeći od uvjerenja da je zadarski rukopis *Logike* bio ne samo čistopis, nego istodobno i vizualni predložak za oblikovanje sloga knjige, edicija teži predočiti kako bi tekst doista, *mutatis mutandis*, izgledao da je bio otisnut. U slogu su stoga dosljedno tipografski razlikovane četiri vrste pisma u Vrančićevu rukopisu:

- formalno uspravno majuskulno pismo, za naslove poglavlja;
- formalno uspravno minuskulno pismo – spacionirano, za naslove iznad primjera;
- formalno uspravno minuskulno pismo (bez razmaka između znakova), za definicije i rečenice s nosivim tvrdnjama;
- rukopisno koso minuskulno pismo (također bez razmaka između znakova), za ostale, raspravne dijelove teksta.

U odnosu na grafičku stilizaciju autografa ovo se izdanje donekle razlikuje u oblikovanju odlomaka; početci su im u rukopisu, kako je vidljivo iz faksimila, istaknuti pomicanjem riječi izvan lijeve margine teksta, a u ediciji su početne riječi odlomaka, po uzoru na tiskano izdanje iz 1608, uvučene, tj. pomaknute udesno.

Obrojčavanje listova rukopisa

U ovom je izdanju zbog nekonzistentnosti odbačena aktualna folijacija, provedena u novijem vremenu arapskim brojkama u donjem desnom uglu listova, o čemu je bilo riječi u uvodnom tekstu; listovi su u ediciji označeni svojim stvarnim rednim brojevima, počevši od naslovnice (f. 1r) do posljednje ispisane stranice sveščića (f. 15r).

Priredživanje teksta

Pristup priredživanju samog teksta ravna se prema principima tzv. diplomatske metode izdavanja pisanih povijesnih vrela. Izuzevši kratice, koje su sustavno razriješene, tekst se u ediciji prenosi *ut stat*, uz suzdržavanje od ikakvih drugih transkripcijskih zahvata. Otklanjanjem slovopisnih nedosljednosti, usklađivanjem s današnjim pravopisnim normama latinskog jezika ili uvođenjem logičke interpunkcije razumljivost teksta u ediciji zacijelo ne bi bila osjetnije povećana; ti bi postupci, međutim, nedvojbeno doveli do ‘brisanja’ teže primjetnih slojeva informacija. Budući da je riječ o autografu, polazilo se od načela da u ediciji u najvećoj mogućoj mjeri treba sačuvati informativnu vrijednost rukopisnog predloška, tj. ne izostaviti ništa što može biti predmetom daljnjih specijalističkih proučavanja. Primjerice, značajke Vrančićeve grafije koje su se očito tijekom godina mijenjale mogle bi biti indikativne kako za vrijeme nastanka pojedinih dijelova prvotnog teksta, tako i pojedinih ‘slojeva’ autorovih naknadnih intervencija.

Osobitosti Vrančićeva slovopisa u rukopisu Logike

U ediciji se striktno prenosi grafija rukopisnog predloška u kojoj su, usprkos stanovitim nedosljednostima, neprijeporno primjetna nastojanja na ujednačavanju slovopisa. Primjerice, dvoslov *ae* Vrančić sustavno zapisuje grafemom *æ*. Isti znak rabi i za dugo *e* (*caetera*), znatno rjeđe *oe* (*coetera*, *Foelix*), a iznimno i *e caudata* (*comprehendi*). Veliko početno *u* piše znakom *V* (*Vt*, *Vbi*), a *u* i *v* u riječima pisanim minuskulom uvijek slovom *u*, kako na početku tako i u sredini riječi (*uel*, *inueniamus*, *uiuunt*). Nasuprot tome, bilježenje glasova *i* i *j* pokazuje

priličnu raznolikost grafijskih rješenja. Na isti su način, naime, zapisivani i dugo *i* (*alij, uitijs, ijs*) i konsonantsko *i* (*dijudicemus, eijecerimus*), a tim primjerima treba pridodati i hiperkorektizam *consyderationes* (na dva mjesta u tekstu, gdje znak *y* djeluje kao ishod 'procesa' spajanja slova *i* i *j*).

Grafemi *y* i *ȳ* rezervirani su za grecizme (*Enthymema, Hyerarchie*), a pisani su uglavnom naizmjenice (*Synonyma*, ali i *Synonyma* te *Synonima; Syllogismus* i *Syllogismus; Phisici* i *Physici*).

Kolebanja su primjetna i u pisanju geminata; Vrančić sustavno piše *quatuor* ili, primjerice, *duplex* i *quadruplex* (umjesto *quattuor, duplex* i *quadruplex*). Suglasnik *m* ispred *q* je gotovo uvijek aspiriran (*tanquam, utranquè, quocunque;* uz *nanquè* se, međutim, javlja i *namquè*), a veznik *cum* često ima oblik *quum*.

Odstupanja od tih slovopisnih rješenja moguće je primijetiti na prvim dvjema stranicama rukopisnog teksta (f. 2r–2v): u uvodnom obraćanju čitatelju, posvetnom epigramu i u tri *motta* javljaju se i minuskulno *v* i *e caudata* (*e*). Potonji su znakovi, uključujući i grafem *y* koji nerijetko zamjenjuje dvoslov *ij*, zastupljeni i u naknadnim autorovim zahvatima.

Uporaba interpunkcijskih znakova

Interpunkcijske znakove – zareze, točke, točke-zareze i dvotočke – Vrančić u tekstu rabi tako da se stječe dojam da su međusobno zamjenjivi. Primjetna je iznimno visoka frekvencija zarezova, kojima su ponekad odvojene i zasebne misli u tekstu. Završetci rečenica ipak su najčešće označeni točkom ili dvotočkom, a gdjekad i točkom-zarezom. U tekstu se na nekoliko mjesta javljaju i upitnici te oble zagrade, a od neslovnih znakova i znak Križa (*signum crucis*) pri vrhu naslovnice, transkribiran odgovarajućim tipografskim znakom.

Uporaba nadslovaka

Od dijakritičkih su znakova najkarakterističniji nadslovci, tj. naglasci kojima se, kako se čini, označava duljina samoglasnika na kraju riječi. Znak ` redovito se bilježi nad posljednjim slovom priloga koji završavaju vokalom *e* (*perfectè, exactè*), a uz tek pokoju iznimku imaju ga sve riječi s dočetcokm *-que* (*absquè, itaquè, nequè, utriquè*), uključujući i broj *quinquè*. Gravis se javlja i nad završnim *o*, redovito u prijedlozima poput *uerò* i *ideò* ili prilozima poput *primò* i *meritò*, a uvijek stoji i nad prijedlogom *a* (*à*) koji pred konsonantom zamjenjuje *ab*.

Naglasni znakovi se katkad javljaju i u riječima koje završavaju suglasnikom; u tim je slučajevima nad posljednjim samoglasnikom cirkumfleks (^), primjerice, neredovito, u imenicama *Sitûs, Habitûs, intellectûs*, u dva navrata

u zamjenici *hic* (*hic*), te po jednom u prilogu *mordicūs* i glagolu *excogitarūnt*; a *gravis* (°) je s istom svrhom stavljen samo jednom (*Verūm*). U tekstu se, također na jednom mjestu, javlja i trema, tj. znak za dijerezu (*progre^ˆdiamur*).

Uporaba velikog slova

Brojne riječi unutar rečenica u Vrančićevu su rukopisu sustavno pisane velikim početnim slovom, a ta je značajka zadržana i u ediciji. Posrijedi su ponajprije *termini technici* – glavni logički pojmovi (primjerice imenice *Enunciatio*, *Definitio*, *Diuisio*), iz njih izvedene sintagme (*Enunciatio Affirmans*; *Argumenta Fallacia* itd.) te glagoli kojima se označavaju logičke operacije (*Nam primum Definit ipsum Subiectum de quo agit, deinde Diuidit ..., tertio ... ratione Confirmat*).

Velikim početnim slovom pišu se i imena disciplina (*Logica*, *Theologia*, *Philosophia*) i aktera o kojima se u tekstu raspravlja (*Grammatici*, *Sophistæ*, *Philosophi*) te ključne riječi u definicijama i primjerima logičkih sudova (*Animalium terrestrium, alia sunt Homines, alia Boues, alia Equi, alia Leones*).

Velikim su početnim slovom, osim navedenih, pisane i druge vrste riječi, pri čemu se kapitalizacija doima poput vizualnih ‘uputa’ za njihovo isticanje pri čitanju naglas (*Hi uideant quomodo Argumentabuntur...*). To po svojoj prilici vrijedi i za već spomenutu pojavu nadslovaka nad završnim samoglasnicima u prilogima, zacijelo sa svrhom da bi ih se u izgovaranju razlikovalo od pridjeva (primjerice *primò* od *primo*, *rectè* od *rectæ*, itd.). U funkciji je čitanja naglas zacijelo i, u humanističkim spisima uobičajena, tzv. gramatička interpunkcija, poglavito već istaknuta česta uporaba zareza koja se današnjem čitatelju, naviklom na tzv. logičku interpunkciju, čini prekomjernom. S tim u svezi treba podsjetiti na činjenicu da su onodobnom autoru za isticanje dijelova teksta na raspolaganju bila razmjerno skromna tiskarska ‘izražajna sredstva’; u skladu s praksom koja proizlazi iz rukopisne tradicije Vrančić ih je mogao ‘obilježiti’ samo velikim početnim slovima.

U ediciji su vjerno transkribirane i riječi koje su u cijelosti pisane majuskulnim slovima, kako u naslovu rukopisa (*LOGICA*) i pojedinih poglavlja (*DE LOGICA, DE TERMINO, DE ENUNCIATIONE* itd.), tako i na dva mjesta u tekstu (*DEUS*).

Transkripcija autorovih naknadnih zahvata

Svi naknadni autorski zahvati u rukopisu transkribirani su prema istim načelima kao i prvotni tekst, a donose se u bilješkama. Iznimka su (redni)

brojevi kojima su u nekoliko odvojenih sekvencija označeni dijelovi teksta, najčešće zasebna poglavlja (arapskim znamenkama 1–13 na ff. 3r–8r; 1–3 na f. 12r–12v; 1–3 na ff. 12v–13r; 1–4 na f. 13v; 1–3 na f. 14r; 1–4 na ff. 14r–15r; te rimsko III. ispred naslova poglavlja *DE ARGUMENTATIONE*, na f. 11v). Ti se brojevi – po svemu sudeći uneseni kako bi poslužili kao pomoćne oznake pri nekoj kasnijoj ‘montaži’ dijelova teksta, možda tijekom pripreme izdanja *Logike* iz 1608. – u ovoj ediciji donose na lijevoj margini, izvan bloka teksta, u kosim zagradama (/).

Za korisne savjete tijekom rada na pripremi edicije zahvaljujem Luki Boršiću, a posebnu zahvalnost na svekolikoj kolegijalnoj pomoći, ponajprije u lekciji i tumačenju nejasnih mjesta u rukopisu, a potom i u utvrđivanju načela izdavanja teksta, dugujem uredniku *Priloga za istraživanje hrvatske filozofske baštine* Ivici Martinoviću.

Kratice u bilješkama

add.	addidit
adscr.	adscript
corr.	correxit
del.	delevit
dex.	dextera
inf.	inferior
inser.	inseruit
lin.	linea
m.	margina
mut.	mutavit
sin.	sinistra
sup.	superior

[1r]

†

LOGICA
suis ipsius instrumentis
formata

auctore
Foelice Vero Siceno.

[1v *vacuum*]

[2r]

†

Auctor ad Lectorem:

Video totas Peripateticorum Scholas, contra me insurgere, ridere, indignari, quod relicta quoddamtenus¹ trita via, alio quodam calle, uti magis plano,² ac magis³ compendioso, ad arcem scientiarum contententes, deducere velim. Non habeo aliud quod dicam: Animus simplex est, si iudicium fallitur ignoscant, demonstrent errorem⁴, libenter pedem referemus. Maiorem enim Veritatis, quàm nostrorum inuentorum rationem habebimus. Vale.

 Antonius Cornicinus in Logicam
Foelicis Veri.

En Logicæ Statuam, Fœlix è scrobibus atris,
Et densis spinis, confractam colligit, inde
Membra suis membris aptat, ferruminat arcetè,
Lęuigat, extergit, tandem base collocat alta.⁵

¹ post *quoddamtenus* supra lin. inser. *illa*
² post *plano* supra lin. inser. *luculento*,

³ *magis* del.

⁴ *errorem* mut. in *errores* et supra lin. add. (*quos facile plures inuenient*)

⁵ add. in m. inf.

*Non hic vel Ramum, vel Lullum quęrito Lector,
Est Arbor parua, sed bene compta satis.*

[2v]

Plato:

Rationes sunt Philosophorum Instrumenta.

Idem:

Multi circa Vocabula occupantur, non intendentes in ipsas Res, de quibus loquuntur; Inde postea fit, ut multę inutiles Quæstiones et Disputationes oriantur, quæ intellectum perplexum reddunt.

Aristoteles:

Loquendum ut plures, sapiendum ut pauci.

[3r]

DE LOGICA:

/1/ Logica seu Dialectica est ars docendi scientias.⁶

Diuiditur in tres partes⁷: Prima est Definitio, Secunda Diuisio, Tertia Argumentatio seu Confirmatio.⁸

Quicquid enim Philosophus dicit, unum est ex his tribus, aut pars eius, uti deinceps ostendimus. Nam primum Definit ipsum Subiectum de quo agit, deinde Diuidit⁹; tertio si quid in dictis dubij est, ratione Confirmat, ac sic uicissim progreditur in doctrina.¹⁰

/2/ Inuentio et Iudicium non sunt partes Logicæ, (uti quidam uolunt) sed sunt operationes memoriæ et intellectûs. Vt autem Materiam de rebus dicendi inueniamus, et deinceps an rectè dicta sint dijudicemus, id Logicæ præceptis consequimur.

Numerant aliqui Methodum inter coetera membra Logicæ: At mea opinione Methodus nihil aliud est, quam ipsa Diuisio. Quæ tunc dicitur Resolutiua, quum Subiectum de quo agitur, si Genus sit, in suas Species, si uerò Totum, in suas Partes descendendo diuiditur. Compositiua autem dicitur, quum ab infimis Speciebus, ad magis ac magis communia Genera, seu à minimis Partibus, ad maiores, usquè ad ipsum Totum, quod erat Subiectum, certo ordine ac numero, in doctrina colligendo proceditur: [3v]

Methodicè uidelicet de aliquo Subiecto loquimur, cum nihil eorum, quæ de eo scitu digna sunt, dicere prætermittimus, nihil superfluum addimus, nihil repetimus. Item cum ea quæ primo loco sunt dicenda, non postponimus; et quæ sunt postponenda non præponimus, sed ritè omnia connectimus atquè concinnamus.

⁶ post *scientias* adscr. in m. sup. *Seu: Est Modus cum Ratione loquendi. Hinc apposite eam Græci logicam vocant, hoc enim vnum vocabulum et Rationem et orationem significat*; deinde adscr. in m. dex. *Duas Species* et postea in m. sin. add. *Duas Species Logicæ ponunt aliqui, nempe Docentem et Vientem*; Nos vnam cognoscimus Logicam, sicut vnam Rhetoricam et vnam Grammaticam, sed postea utramque sententiam expunxit et iterum scripsit in chartula inter paginas inserta *Vel: Est Modus cum Ratione loquendi: vnde et nomen, à Græcis accepit. Duas aliqui Species Logicæ ponunt, nempe Docentem et Vientem. Hæc Diuisio nobis ociosa videtur. Cur enim nemo Grammaticam aut Rhetoricam sic diuisit, cum sint similes Logicæ?*

⁷ *partes* corr. in *Partes*

⁸ post *Confirmatio* inter lin. add. *His tribus solis Instrumentis tota Logica continetur.*

⁹ post *Diuidit* supra lin. inser. *illud*

¹⁰ post *doctrina* in m. dex. add. *Sunt qui et c.*

- /3/ *Sunt qui Argumentationem¹¹ seu Sÿllogismum ponunt pro Subiecto adæquato Logicæ. Hi uideant¹² quomodo Argumentabuntur, nisi prius aliquam Positionem statuunt pro Materia, de qua sit disceptandum. At omnis eiusmodi Positio, seu Enunciatio, est pars Definitionis aut Diuisionis. Meritò igitur ista quoquè duo*
 /+/ *instrumenta docendi, inter partes Logicæ connumerari debent. Nos autem dicimus Orationem docentem, esse Subiectum adæquatum Logicæ; Docet enim¹³ quomodo sit docendum.¹⁴*
- /4/ Singulæ hæ partes Logicæ, ex pluribus Enunciationibus compinguntur. Singulæ autem Enunciationes simplices, ex duobus Terminis constant. *Vt igitur à minimo huius artis membro incipiamus, et ad maiora progrediamur:*[4r]

DE TERMINO:

- /5/ Terminus est Dictio, rem¹⁵ aliquam præcipuam in oratione¹⁶ significans. Omnis autem Terminus, uel est Subiectum uel est Prædicatum. Subiectum est de quo aliquid dicitur, ut: Homo¹⁷. Vocatur aliter Suppositum, seu Res proposita. Prædicatum est, quod de Subiecto dicitur, ut: Albus, Currens, Sudat¹⁸. Talia sunt omnia Nomina Adiectiua, Participia, et Verba. Item Terminorum alius est Genus ut: Animal¹⁹, alius Species ut: Homo²⁰, alius Indiuiduum, ut: Petrus. Et alius ab alio continetur.²¹

¹¹ post *Argumentationem* supra lin. inser. *solam*

¹² post *uideant* supra lin. inser. *quæso*

¹³ post *enim* supra lin. add. *sermo* et deinde del.

¹⁴ post *docendum*. adscr. *Habet autem pro materia, vocabulorum ac sententiarum Nomina, quæ aliqui sedem intentionis vocant; deinde aliqui mut. in alii*

¹⁵ *rem* corr. in *Rem*

¹⁶ *oratione* corr. in *Oratione*

¹⁷ *Homo* mut. in *Homines*

¹⁸ *Albus, Currens, Sudat* mut. in *Albi, Currentes, Sudant*

¹⁹ *Animal* mut. in *Animalia*

²⁰ *Homo* mut. in *Homines*

²¹ *Et alius ab alio continetur* mut. in *Et ideo alius in alio se continetur; deinde mut. in Hoc est alius alio magis pluralis est; item hanc sententiam del. et in m. dex. adscr. Item Genus vt: Mouentur; Species vt: Currunt. Indiuiduum vt: Currit; postea add. Hoc est alius alio magis Pluralis est, et ideo Reliquos in se continet. Item Terminorum alius est Totum, ut: Homo, alius Pars, ut Manus; deinde iterum scripsit in chartula inter paginas inserta Item Terminorum alius est Genus, ut: Animalia, alius Species, ut: Homines, alius Indiuiduum, ut: Petrus. Item Genus, ut: Mouentur; Species, ut: Currunt, Indiuiduum, ut: Currit. Hoc est, alius alio magis Pluralis est, et*

Item alius²² significat Substantiam, alius²³ Accidens.

Substantia est quæ per se subsistit, ut: Homo²⁴.

Accidens autem est, quod Substantiæ inhæret, ut: Albus, Currens, Sudat²⁵.

Accidentium alia sunt Communia, alia Propria: Item alia separabilia, alia inseparabilia. Et c.

Synonyma²⁶ Accidentium sunt hæc: *Adiunctum, Appositum, Annexum, Adiectivum, Attributum, Affectio, Ad-[[4v]hærens, Passio, et cætera.*²⁷

/6/ *Hoc loco aliqui multa de Nomine et Verbo, quin et de Sono ac Voce agunt. Verùm de Nomine et Verbo agere Grammaticorum est; de Sono et Voce Phÿsicorum; Termini autem propria, sola, ac prima sunt Logicorum Elementa.*

Et quamuis de Substantia quoquè et Accidente agere, non Logicorum simplicium, sed Phÿsicorum²⁸ potius sit: propter magnam tamen affinitatem quam Substantia cum Subiecto, et Accidens cum Prædicato habent, hæc enim illorum nomina sunt,²⁹ hîc paucis illorum meminisse placuit. Hîs similia sunt Substantiua et Adiectiua, Regentia et Recta Grammaticorum.

DE ENVNCIATIONE.

Enunciatio Logica, simplex, est oratio³⁰ breuissima, aliquid certi indicans.³¹

Enunciatio autem composita est, quæ plura Subiecta, uel plura Prædicata in se continet, id est, in plures Enunciationes scindi potest. De hac nihil agemus.

Synonyma³² Enunciationis hæc sunt: *Positio, Propositio, Pronun-
ciatum, Eloquium, Elocutio, Effatum, Dictum, Assertio, Indicatum, Assumptio,
Prædicatio,*³³ *Sententia, Conclusio, Quæstio, seu Quæstionis Responso, Pro-*

ideo reliquos in se continet. Item Terminorum alius est Totum, ut: Homo, alius Pars, ut: Manus. Item et c; deinde post alius inter lin. add. [...] Genus ut: Currunt, Species ut fugiunt.

²² post *alius* supra lin. inser. *Terminus*

²³ post *alius* supra lin. inser. *uerò*

²⁴ *Homo* mut. in *Homines*

²⁵ *Albus, Currens, Sudat* mut. in *Albi, Currentes, Sudant*

²⁶ *Synonyma* corr. in *Sÿnonÿma*

²⁷ *et cætera* del. et inser. *Circumstantia, Epitheton et cætera*

²⁸ post *Phÿsicorum* in m. sin. inser. *et Metaphÿsicorum*

²⁹ *hæc enim illorum nomina sunt*, mut. in (*hæc enim illorum nomina sunt*)

³⁰ *oratio* corr. in *Oratio*

³¹ post *indicans*. in lin. et in m. sin. adscr. *Id fit quum vni Subiecto, vnum Prædicatum ritè adnectitur.*

³² *Synonyma* corr. in *Sÿnonÿma*

³³ post *Prædicatio*, in m. sin. add. *Prædicamentum, Prædicabile, Opinio; deinde Prædicamentum, Prædicabile, del.*

blema, Thesis, Thema, Theorema, Axioma, et c. Quæ omnia idem ferè sunt, aliqua tantum ratione differunt.[[5r]

/7/ Partes essentielles Enunciationis, uti iam diximus, sunt duæ: Subiectum uidelicet, et Prædicatum.

*Adduntur tamen*³⁴ *alia quoque plerunquè uocabula, quæ hos duos Terminos definiant et sensum*³⁵ *perficiant.*

/8/ Species autem³⁶ necessariæ Enunciationis, secundum Qualitatem quidem sunt duæ: Altera enim est Enunciatio Affirmans, altera Negans. Secundum Quantitatem uerò tres: Alia nanquè est Enunciatio Vniuersalis, alia Pluralis, alia Singularis.

*Nam Indefinita, quam alij ponunt, nulla esse debet apud Logicos, quum nullam certam Quantitatem indicet, et*³⁷ *sit ambigua, ut: Homo currit. Itaque interpretatione indiget, ut sit oratio perfecta, quod fit cum ei suum Signum Quantitatis apponitur.*³⁸

Exemplum Enunciationis Vniuersalis

Affirmatiuæ: Omnes homines sunt rationales.

Negatiuæ: Nulla bruta loquuntur.

Exemplum Enunciationis Pluralis

Affirmatiuæ: Aliquæ Stellæ sunt errantes.

Negatiuæ: Non multa animantia ruminant.

Exemplum Enunciationis Singularis [[5v]

Affirmatiuæ: Sol omnia illuminat.

Negatiuæ: Mundus non est ab æterno.

/9/ *De Oppositionibus, Equipolentijs, Conuersionibus, Modalitatibus, et cæteris huiusmodi affectionibus Enunciationum agere, aliis permittimus.*

³⁴ post *tamen* sub lin. inser. *signa, copulæ et*

³⁵ *definiant, et sensum* mut. in *modificent, et eorum sensum*

³⁶ post *autem* supra lin. inser. *magis*

³⁷ post *et* supra lin. inser. *ideo*

³⁸ in m. dex. add. *Signa sunt tria: Omnis. Aliquis. Vnus. et his contraria et synonima; deinde in lin. adscr. Sunt multæ aliæ Species Enunciationum, quas nos uti minus necessarias omittimus; deinde Sunt* mut. in *Ponuntur*

DE DEFINITIONE:

Definitio est oratio³⁹, qua Rei alicuius propositæ Natura, seu Essentia describitur.

Sÿnonÿma Definitionis: *Descriptio, Narratio, Historia, Declaratio; et cætera.*

Species Definitionis aliqui ponunt duas, unam quidem Nominis, alteram Rei uocant.

/10/ *At Definitio nominis⁴⁰, seu potius uocis Interpretatio, sicut et Diuisio, seu Distinctio Æquiucorum, licet primæ sint ordine in doctrina, magis tamen propriè ad Grammaticum quàm ad Logicum⁴¹ spectant.*

/11/ *Partes autem Definitionis Substantiarum, utpotè perfectissimæ (quæ et Loca, Sedes, Enunciationes, Contemplationes, Consÿderationes, Prædicata, Prædicamenta, seu Quæstiones, non incongruè uocantur)⁴² sunt Decem; Tot enim Interrogationes necessariae de quacunque Re⁴³ fieri possunt. |[6r]⁴⁴*

Prima Quæstio est: An sit, scilicet illud Subiectum de quo agimus, Essentia.⁴⁵ Primò enim occurrit docere, quod ea res⁴⁶ de qua dicere instituumus, non in phantasia tantum⁴⁷, sed etiam in rerum Natura sit. Alioquin frustra fieret de ea sermo, de qua, quum non existat, nulla potest esse scientia. Hac prima Quæstione utimur; cum de rebus à sensu remotis agimus. Multa enim dicuntur quæ non sunt, ut de pluribus Mundis, de Grÿphis, Centauris, Syrenibus, et similibus monstris, quæ homines uani excogitarunt. Multa etiam sunt quæ non sensu sed sola ratione esse cognoscimus, ut plures coelos et c.⁴⁸ 2, Quid sit ea

³⁹ oratio corr. in Oratio

⁴⁰ nominis corr. in Nominis

⁴¹ Logicum mut. in Philosophum

⁴² (quæ ... uocantur) del.

⁴³ Re mut. in Substantia,

⁴⁴ adscr. in m. sup. Sÿnonÿma harum partium Definitionis hæc sunt: Loca, Sedes, Enunciationes, Consÿderationes, Contemplationes, Prædicata, Prædicamenta, Quæstiones, et c.

⁴⁵ post Essentia inter lin. et in m. dex. add. seu Ens Reale, ad Differentiam Entis rationis, de quo Philosophus non curat; deinde Philosophus mut. in Phisicus

⁴⁶ res corr. in Res

⁴⁷ post tantum in m. dex. inser. vel in nudis uocabulis

⁴⁸ Multa ... et c. del. et corr. in Multa uicissim sunt in rerum natura sua, quæ tamen non videntur nullo sensu exteriori sed at sola ratione existere cognoscuntur; vt plures esse Coelos, et cætera. in m. dex. Item mut. at in ea et postremo totam hanc sententiam del. et denuo scripsit in m. dex. Multa uicissim sunt in Rerum natura, quæ nullo sensu exteriori, sed sola ratione existere cognoscuntur; ut plures esse Coelos, et c.

res⁴⁹: *Id est ex qua Materia constet, hoc est, quod Genus, seu quod Totum sit eius.* 3, *Qualis sit; Id est, quæ Forma eius, seu quæ Differentia (uti usus est loquendi) quod Accidens, siue Proprium siue Commune qualitatem significans.* 4, *Quanta sit; Id est, Quis Modus, quæ Magnitudo, seu quis Numerus eius.* 5, *Quando est; Id est, quæ ætas, seu quod Tempus durationis⁵⁰ eius.* 6, *Vbi est; Id est, Quis locus eius⁵¹.* 7, *Quid agat; Id est quis effectus, quæ operatio, quæ uires, quod officium⁵² eius.* 8, *Quid patiat; Id est, Quibus rebus sit obnoxia, quæ habeat contraria, seu aduersantia, quæ eam destruant.* 9, *A quo sit; Id est, [[6v] Quis⁵³ eius⁵⁴ Effector, seu quæ Causa efficiens⁵⁵.* 10, *Ad quid sit; Id est ob quem finem⁵⁶, quam utilitatem, seu usum facta sit.⁵⁷*

Hic perspicuè uidere est, quis usus, quis locus, quis numerus sit Prædicamentorum in Arte Logica. Aristoteles quatuor tantum ponit de quacunque re⁵⁸ Quæstiones: 1, An sit. 2, Quid sit. 3, Qualis sit. 4, Cur talis sit. Quo consilio reliquas omiserit, mihi ignotum est. Nam⁵⁹ qua ratione omnes reliquæ ad has⁶⁰ commodè reduci possint (uti aliqui uolunt⁶¹) non uideo.

Nos in Definitione, uti⁶² patet,⁶³ decem Quæstiones posuimus; in Diuisione duas, in Argumentatione unam ponimus, omnes numero tredecim, quibus omnem cuiuscunque Subiecti Phÿsici dicimus comprehendere scientiam. Tunc enim Naturam cuiuscunque Subiecti perfectè scimus, quum omnia eius Prædicata exactè cognoscimus.

/12/

Exemplum Definitionis Substantiarum per hæc decem loca digestæ:

Elephanti 1, sunt: 2, Animalia: 3, Forma corporis Apris similia, intellectu hominibus proxima: 4, omnium terrestrium maxima: 5, uiuunt usque ad ducen-

⁴⁹ *res* corr. in *Res*

⁵⁰ *durationis* del.

⁵¹ post *eius* supra lin. inser. *nativus*

⁵² *officium* mut. in *munus peculiare* supra lin.

⁵³ *Quis* corr. in *quis*

⁵⁴ post *eius* supra lin. inser. *Auctor eius*; deinde *eius* del.

⁵⁵ post *efficiens.* supra lin. inser. *quod Principium.*

⁵⁶ post *finem* sub lin. inser. *sit seu.* et supra lin. inser. *quem usum seu*

⁵⁷ *seu usum facta sit* mut. in *quid boni adferat et c.* supra lin.

⁵⁸ *re* mut. in *Re*

⁵⁹ *Nam* mut. in *Vel*

⁶⁰ post *has* supra lin. inser. *, quatuor*

⁶¹ *uolunt* mut. in *conantur* supra lin.

⁶² post *uti* supra lin. inser. *iam*

⁶³ post *patet,* supra lin. inser. *has*

tesimum ad trecentimum annum: 6, inueniuntur in Aphrica, et India orientali⁶⁴: [[7r] 7, gaudent amnibus, ideò circa eos uagantur; cum ingentibus Draconibus perpetuum bellum habent: 8, minimo Suis stridore terrentur; et sunt frigoris impatientia⁶⁵: 9, creata nimirum à Deo optimo maximo: 10, ut hominibus sint stupori, et ministerio: Nam turres armatorum ferunt; magnaquè ex parte orientis bella conficiunt; aliaquè obsequia præstant. Et cætera.

Ex singulis his locis, non tantum singulas, sed quandoquè plures Enunciations assumere possumus, quum nempe plura eiusdem Generis⁶⁶ Prædicata occurrunt, quæ sint aliqua consyderatione digna; uti nos fecimus in hoc Exemplo, loco uidelicet tertio, septimo, octauo, et decimo.⁶⁷ Quandoquè uerò nullam assumimus, quum nempe uel res nobis⁶⁸ ignota est, uel ex aduersò nimium omnibus manifesta, ut hîc commodè ea quæ nono loco dicta sunt, omitti poterant. Cui enim dubium est seu incognitum, omnia quæ sunt, à DEO esse creata; Sed nos exempli gratia ea apposimus, ut Definitio quam docemus, omnibus numeris plena appareat.

Hæc loca sunt peculiaria Substantiarum, nequè tamen omnium,⁶⁹ pauciora sunt Accidentium. Horum multis, uel eorum similibus, possunt haud incommodè uti etiam Theologi, Medici, Historici, et alij. Vtsi Historicus uitam Didonis [[7v] uelit describere, primò dicat oportet, An fuerit unquam Dido, multi enim de hac re dubitant. 2, quid fuerit, nimirum Regina. 3, qualis fuerit; id est, qua forma corporis, qua animi, id est, quibus uirtutibus, quibusuè uitij fuerit⁷⁰ imbuta. 4, Quam magna et potens Regina fuerit⁷¹, nempe, opibus, militia, prouincijs. 5, Quando, id est, quo tempore⁷² floruerit, et quamdiu uixerit. 6, Vbi, scilicet, nata sit, ubi educata, ubi regnauerit. 7, Quid præclari gesserit, id est, quomodo Chartaginem condiderit, armis ac legibus muniuerit. 8, Quæ sit passa domi, in fuga ex Phoenitia, à uicinis Regulis in Aphrica, et ab Ænea. 9, Qui parentes eius, id est, unde genus traxerit. 10, Quis finis⁷³ uitæ⁷⁴ et actionum ipsius, nempe gloria. Et cætera.

⁶⁴ orientali del.

⁶⁵ impatientia corr. in impatientes

⁶⁶ Generis corr. in generis

⁶⁷ post decimo. adscr. in m. dex. *Sed et alię multæ supererant, et eæ quidem non ociose, quas nos breuitati studentes consultò transiliuimus.*

⁶⁸ post nobis supra lin. inser. *ea ex parte*

⁶⁹ post omnium supra lin. inser. *sed perfectiorum*

⁷⁰ fuerit del.

⁷¹ Regina fuerit del.

⁷² tempore mut. in æuo supra lin.

⁷³ post finis primo adscr. comma, deinde eum del.

⁷⁴ post uitæ adscr. comma

Leges bonæ Definitionis:

Prima:

Definitio ne sit amplior, nequè angustior, ipso Subiecto quod definitur.

Secunda:

Non rectè definitur Subiectum, per ambigua, negantia, contraria, ignota seu obscura.

Tertia:

Fiant Definitiones per proxima, maximè pro-[[8r]pria, et non longinqua⁷⁵ Annexa Subiecti.

Quarta:

/13/ Quum Diuidis Subiectum, ne putes te illud ea ratione Definire.⁷⁶

Tempus postulat, ut breuibus rationem reddamus, cur contra inueteratam Philosophantium opinionem, ex Decem Antiquorum Prædicamentis, quatuor quidem eijecerimus, nempe Substantiam, Relationem, Situm, et Habitum; unum autem, hoc est Qualitatem, immutauerimus; et loco horum alia quinque posuerimus.

Substantiam in primis hic non ponimus, sed Ens⁷⁷, Materiam, et Formam, uti maximè simplicia, et maximè Vniuersalia Prædicamenta.⁷⁸ Nequè enim⁷⁹ congruè interrogamus de quocunquè proposito Subiecto, quæ sit eius Substantia?⁸⁰ benè quod Ens? quæ⁸¹ Materia? quæ Forma?⁸² quum non omnia⁸³

⁷⁵ proxima ... longinqua mut. in maximè essentialia, peculiaria et proxima supra lin.

⁷⁶ Quum ... Definire mut. in Non Definias Subiectum per Diuisionem; Sunt enim distincta instrumenta docendi, et singula suas proprias habent munia, membra, et quæstiones, ad quas congruè respondendum sit; deinde suas proprias corr. in sua propria

⁷⁷ Ens mut. in loco eius supra lin.

⁷⁸ et Formam ... Prædicamenta del.

⁷⁹ enim mut. in uerò supra lin; deinde uerò mut. in enim in m. dex.

⁸⁰ post Substantia? supra lin. inser. at

⁸¹ quod Ens? quæ mut. in quæ supra lin.

⁸² quæ Forma? mut. in sit eius in m. dex; deinde sit eius del.

⁸³ post omnia inser. Subiecta sint in m. dex; deinde sint del.

Entia sint Realia, et ea quoque non omnia⁸⁴ habeant Substantiam, at omnia habeant aliquam Materiam et Formam⁸⁵. Item Substantia quatenus est Substantia, de nullo⁸⁶ prædicatur; sed potius est⁸⁷ Subiectum omnium Prædicamentorum. Quatenus autem aliqua Substantia est Genus, prædicatur de suis Speciebus, et quatenus est quod Totum prædicantur de ea suæ partes⁸⁸. Deinde si omnia quæ sunt comprehendantur sub Prædicamenta, ubi⁸⁹ erunt Subiecta, de quibus ipsa Prædicentur? Demum Substantia non est Vocabulum Artis Logicæ, sed Phÿsicæ; sicuti ex aduerso Materia, Forma, Finis, et Efficiens⁹⁰ sunt proprie [[8v] Artis Logicæ, et non Phÿsicæ Vocabula.⁹¹

Reliqua etiam tria, nulla ratione inter Phÿsica Prædicamenta numeranda sunt: Nam et ipsa non sunt apta, ut de omni Subiecto Phÿsico prædicentur, uti cætera omnia, quod Inductione ostenditur.⁹²

Deinde⁹³ quomodo Relatio, quum sit una Species Oppositorum, inter Prædicamenta potest inseri, quæ sua natura maximè communia esse debent? Iurisconsultis igitur et Causidicis hunc locum Relatiuorum relinquamus. Ipsorum enim est peculiare munus, de seruis ac dominis, patribus ac filijs, soceris et generis, debitoribus et creditoribus, patronis et clientibus, ac similibus Relatiuis agere.

Hoc idem dicimus de reliquis duobus eorum Prædicamentis. Rerum enim Naturalium Sitûs et Habitûs, aliarum quidem nulli sunt, aliarum⁹⁴ fortuiti et uoluntarij, aliarum uerò inutiles et⁹⁵ indigni aliqua consÿderatione.

⁸⁴ *Entia ... omnia* mut. in *ideo talia nullam* supra lin.; deinde *ideo talia nullam* mut. in *Subiecta et Formam* supra lin. mut. in *qua bene iam diximus*; deinde *qua bene iam diximus*. del. et in m. dex. adscr. *Item eam nos uocamus materiam Subiecti*. postremo supra lin. add. *Quid autem per materiam intelligamus, diximus superius.*

⁸⁶ post *nullo* supra lin. inser. *Subiecto*

⁸⁷ post *est* supra lin. add. *primum fundamentum et reale*; deinde *primum* mut. in *ultimum*

⁸⁸ post *partes* supra lin. add. *Pars prædicatur de suo toto*; deinde in m. dex. add. *Et quatenus est Locus, prædicatur de suo Locato, quatenus est Agens, prædicatur de suo paciente, quatenus est Efficiens prædicatur de suo Effecto. Et cætera. Et tunc induit naturam Accidentis exceptis duobus prioribus.*

⁸⁹ *ubi* del. et adscr. *quæ et ubi* supra lin.

⁹⁰ post *Efficiens* supra lin. add. *latissime sumta*

⁹¹ *Demum ... Vocabula* del; tres lineæ in m. inf. additæ postea expunctæ sunt et non leguntur

⁹² post *ostenditur* in m. sin. adscr. (*Ignoscat Lector quod Argumenta nostra non reducimur in formam, et quum de Logica agimus, non eam Logicè tractamus. Id facilè etiam parum docto in hac Arte, ex nostris verbis præstare licebit. Nos enim breuitati et perspicuitati simul studemus.*)

⁹³ *Deinde* mut. in *Porro*

⁹⁴ post *aliarum* supra lin. inser. *uerò*; deinde *uerò* del.

⁹⁵ *inutiles et* del.

Philosophus autem Naturalis,⁹⁶ res utiles, necessarias, solidas, certas, ac perpetuas inquirere⁹⁷ debet.⁹⁸ Itaque Pictoribus atque Poetis⁹⁹ hæc concedenda sunt¹⁰⁰, qui huiusmodi phaleris, in describendis et adornandis rebus suis, uti solent, Philosopho nihil cum istis.

Vice horum, alia quinque Prædicamenta reposuimus¹⁰¹. Nempe Ens reale, ac quatuor rerum causas¹⁰² id est, Materialem, Formalem, Efficientem, et Finale. Et Enti quidem primum locum assignauimus, rationem autem |[9r] huius facti ibidem breuibus subiunximus.

Quod uerò quatuor rerum causas inseruerimus, ei mirum uidebitur, qui nesciat, eas ad cognitionem rerum adeò esse necessarias, ut si omnia reliqua Attributa alicuius Subiecti cognoscat, ignotis eius causis, nihil se nosse fateatur oporteat. Tunc enim nos scire arbitramur, (uti Aristoteles dicit) quum Rem per causas cognoscimus.

Qualitatem nos Formam appellamus; Credo neminem ea re offendemus. Notum est enim, quod Qualitatem omnes dupplicem esse dicant, alteram quidem Essentialem, quam et Formalem uocant, alteram uerò Accidentalem, quæ sola ab ipsis inter Prædicamenta sub nomine Qualitatis constituitur. Nos autem hic per Formam, utranquè intelligimus, et tanquam maxime uniuersalem ponimus. Sub hoc namquè Prædicamento Formæ, compræhendimus tria illa, quæ alij ponunt Prædicabilia, nempe, Differentiam, Proprium et omne aliud Accidens quod qualitatem significat. Genus iam sub Prædicamento Materiæ posuimus; Species ipsa Subiectum est. Adeò ut Prædicabilium enumeratio superuacanea sit.

Quod demum, tam hæc quinque à nobis hac ratione collecta, quam reliqua quinque antiquorum Prædicamenta, omnia in unam Definitionem, contra eorum consuetudinem, congerere placuerit; id non absquè ratione, quin et Aristotelis ipsius auctoritate fecimus. Ipse enim Lib: I, de Anima fatetur |[9v] quod Accidentia magnum momentum conferant, ad cognoscendum Quod¹⁰³ quid est. Ista autem Accidentia sunt Prædicamenta. Ergò necessariò Definitionem ingrediuntur, quæ nobis Naturam rerum describit, et sic cognitionem earum

⁹⁶ post *Naturalis*, supra lin. inser. *sed et Theologus*; deinde *sed* del.

⁹⁷ post *inquirere* supra lin. inser. *ac consyderare*

⁹⁸ post *debet*. in m. sin. add. *Sed et Historici vix aliquando describunt, quo quis situ, quo Habitu corporis fuerit, hæc enim leuia sunt.*

⁹⁹ *Poetis* corr. in *Poëtis*

¹⁰⁰ *sunt* supra lin. mut. in *reor*

¹⁰¹ post *reposuimus* supra lin. inser. *maximè necessaria*

¹⁰² post *causas* supra lin. inser. *seu principia*

¹⁰³ *Quod* mut. in *Quodque*

tradit. Nam si id negent, ostendunt nobis quartam partem Logicæ, sub qua reliqua Prædicamenta, seu coeteræ Quæstiones contineantur.

Itaque illi qui ex Solis Genere ac Differentia essentiali, ueras et perfectas Definitiones constare mordicûs deffendunt; ipsi eis pro libitu utantur, si prius tamen omnium rerum, quas Definire uolunt, huiusmodi essentielles Differentias quas somniant, uel saltem nomina earum inuenerint; ac demum uideant quæso, quam scientiam auditores eorum, ex eis solis haurient.

Nos interea nostra plena, et ex his Decem Prædicamentis conceruata Definitione, aut (si id uocabulum nobis non conceditur) Descriptione, seu malint Narratione, in declarandis et enucleandis Rebus utemur; ut hac ratione prudentibus ac insipientibus satisfactum sit, quando nihil reliquum fuerit, quod de eo Subiecto, quod descriperimus, meritò amplius quæri possit.

Cicero¹⁰⁴ in Partitionibus Definitionem Genere declarari dicit et Proprietate quadam, aut etiam Communium frequentia, ex quibus proprium quod sit eluceat. [[10r]

DE DIVISIONE:

Diuisio est oratio¹⁰⁵, qua Subiectum in sua membra, ratione secatur.

Diuisionis Synonyma: Distinctio, Distributio, Dispositio, Enumeratio, Partitio, Coniunctio¹⁰⁶ et cætera.

Diuisiones principes sut duæ: Vna est Totius in suas Partes, altera est Generis in suas Species.

Sunt enim aliæ quoquè Diuisiones, nempè Speciei ultimæ in sua Indiuidua, Substantiæ in diuersa Accidentia, Accidentium uicissim in uarias Substantias, item Accidentium in alia Accidentia et cætera. Sed hæc missa facimus.

Totum et Partes quid significant, nemo est qui ignoret, ideò ea non definimus.

Genus est Dictio seu Terminus, pluralitatem aliquam rerum significans, et continens sub se alias Dictiones, quæ singulæ minorem pluralitatem significant, et¹⁰⁷ uocantur Species.

Species autem, uti diximus, sunt Dictiones, pluralitatem quidem significantes, sed quæ cum alijs sibi similibus, omnes sub uno genere compræhenduntur.

¹⁰⁴ Cicero supra lin. mut. in *Nam et Cicero*

¹⁰⁵ *oratio* mut. in *Oratio*

¹⁰⁶ post *Coniunctio* inser. *Ordinatio*; deinde post *Ordinatio* inser. *Methodus*

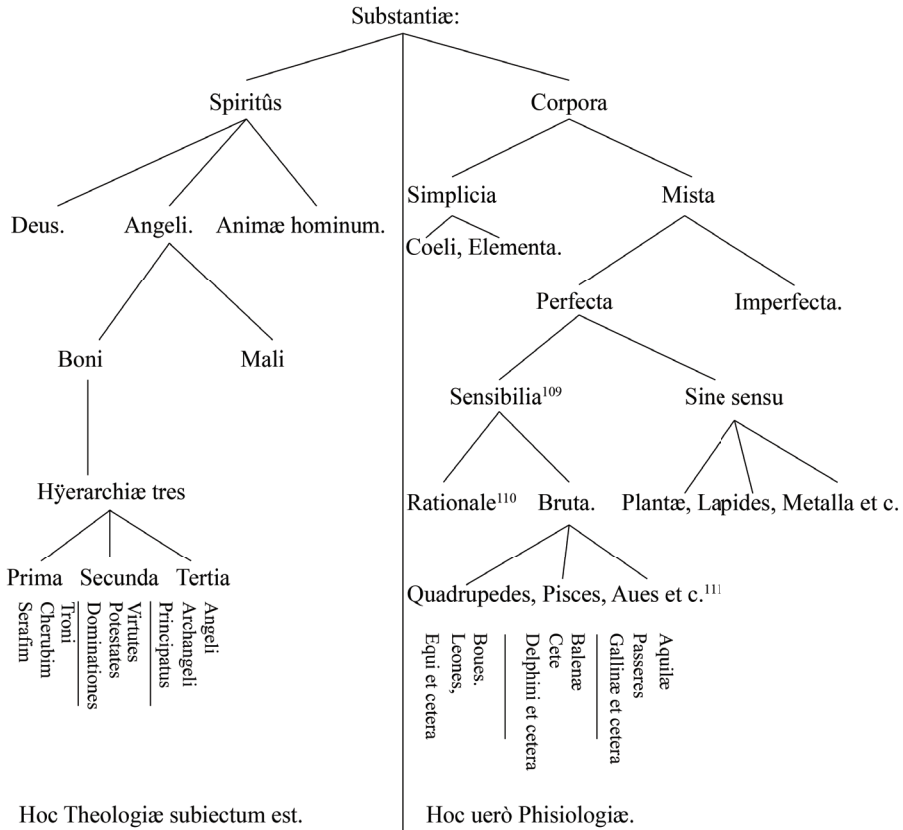
¹⁰⁷ post *et* supra lin. inser. *eæ*

Exemplum Diuisionis Totius in suas partes.

Homines constant ex Animis et Corporibus.

Mundus constat ex Coelis et Elementis.[[10v]

Exemplum Diuisionis Generis in suas Species:

Animalium terrestrium, alia sunt Homines, alia Boues, alia Equi, alia Leones.¹⁰⁸Sequitur alia Diuisio, Generis in suas Species,
quæ dicitur Arbor Substantiæ:¹⁰⁸ post *Leones.* adscr. *Et cætera.*¹⁰⁹ post *Sensibilia* add. *id est Animalia*¹¹⁰ sub lin. add. (*id est*) *Homo* deinde additum del.¹¹¹ *et c.* del. et add. *Reptilia / Limaces / Lumbrici / Colubri et c.* in lin. et sub lin.

[11r]

Diuisionis loca seu Quæstiones duæ sunt: Nam quatenus Subiectum de quo agimus est quiddam Totum, appositæ¹¹² quærimus Quæ sint suæ Partes: Quatenus autem est Genus, statim indagamus, Quæ sint suæ Species. Quas Species seu etiam Partes, si opus sit, singulas iterum Definimus, Definitas subdiuidimus, et sic omnes Rei propositæ fibras perscrutamur.

Leges bonæ Diuisionis:

Prima:

Diuisio nequè sit mutila, nequè redundans, id est, nequè plura nequè pauciora membra habeat, quam ratione demonstrari possit. Vt hoc rectè facias, habe oculos ad cognata, opposita, seu obiecta illius Subiecti quod diuidis.

Secunda:

Ne unum membrum seu totum, seu pars eius, in alio membro contineatur, sed sint omnino discreta seu differentia inter se, Eodem tamen Genere et Gradu conueniant, et cognata sint sibi inuicem.

Tertia:

Fiat Diuisio primum in maiores partes Subiecti, seu¹¹³ in pro-[11v]ximas Species, et non longinquas. Deinde ne sit nimia, hoc est, in minimas partes concisa, confundit enim memoriam.

Quarta:

In enumeratione membrorum seruetur Ordo, rebus de quibus agitur conueniens, id est temporis, loci, aut dignitatis. Iste Ordo, Methodus uocatur, qui duplex est, uti diximus, uel enim ab uno ad multa, uel à multis ad unum proceditur.

Contra has leges peccant¹¹⁴, qui quinque Prædicabilia, Septem suprema genera Vitiorum, quatuor Virtutum numerant; Et ij, qui nimis pueriliter, Materias quas tractant, per Alphabetum digerunt.

¹¹² *appositæ* corr. in *appositè*

¹¹³ *seu* mut. in *et*

¹¹⁴ *peccant* mut. in *faciunt* supra lin.

/III./

DE ARGUMENTATIONE:

Argumentatio est oratio, qua ea quæ in Definitione seu Diuisione posita sunt, at in dubium uocari possunt; aliqua ratione confirmantur, et uera esse ostenduntur, contraria uerò refutantur.¹¹⁵ *Id est,*¹¹⁶ *qua Prædicatum Subiecto meritò cohærere, aut non cohærere demonstratur.*

Argumentationis locus Generalis, seu Quæstio unica est; Eam possumus uocare: Quare, seu Quia. Nam si Auditor dubitet de aliqua Enunciatione, quæ in Definitione, [[12r] uel Diuisione posita est, quærit Quare hoc ita sit; id est, cur Prædicatum¹¹⁷ ei Subiecto ritè¹¹⁸ inhæreat. Doctor autem ut fidem faciat, argumentando¹¹⁹, per Quia respondet, et sic rationem dictorum reddit.

In Argumentis consideratur Materia et Forma eorum; Itaque quo ad Materiam, tres sunt Species Argumentorum.

- /1/ Alia enim sunt necessaria, quæ Demonstratiua uocantur. Eruuntur autem ex locis sibi similibus, hoc est necessarijs et euidentibus. A Theologis quidem ex Verbo DEI et Ecclesiæ sanctionibus, à Philosophis autem, ex sensuum experientia, et Principijs naturalibus. Ea sola in intellectu Auditorum, quia uera sunt pariunt Scientiam, et Fidem sibi uendicant.
- /2/ Alia sunt Argumenta Contingentia, seu uerisimilia, et uocantur Dialectica. Assumuntur ex ijs rebus, quæ plerunquè ita se habere hominibus uidentur, proinde facilè creduntur. Huiuscemodi¹²⁰ generant in mentibus eorum opinionem¹²¹. His ut plurimum utuntur Oratores, ad persuadendum suis quod uolunt auditoribus. Utuntur etiam Theologi, et Philosophi, quando nullam certam Demon- [[12v]strationem facere possunt, de ijs quibus agunt, et quæ confirmare nituntur.
- /3/ Alia demum sunt Argumenta Fallacia, quæ Sophistica dicuntur. Conflantur ex diuersa uocum seu rerum¹²² interpretatione aut compositione. Ea per mendacium generant errorem seu ignorantiam. His utuntur uani Sophistæ, et superbi hæretici, ad capiendas animas imprudentum.

¹¹⁵ Adscr. in m. inf. *hoc est, ex ijs quæ nota sunt Auditorj, ignota ei demonstrantur; et ex concessis ab eo, non concessa euincuntur et ducuntur;*

¹¹⁶ *Id est,* mut. in *Et*

¹¹⁷ post *Prædicatum* supra lin. inser. *illud*

¹¹⁸ *ritè* del.

¹¹⁹ *argumentando* mut. in *Argumentando*

¹²⁰ post *Huiuscemodi* supra lin. inser. *argumenta*

¹²¹ *opinionem* mut. in *Opinionem*

¹²² *rerum* supra lin. mut. in *sententiarum*

/1/ Loca Argumentorum Demonstratiuorum:

A Toto ad Partes; et à Partibus ad Totum: A Genere ad Species, et à Speciebus ad Genus: A Causis ad Effectûs, et ab Effectibus ad Causas: Ab auctoritate Diuina et cætera.

Hanc nostram Demonstrationem non coarctamus Legibus Aristotelis. Ea enim ratione paucas ualde habebimus in Physicis Demonstrationes, sicut et Definitiones. Nequè distinguimus loca naturalia ab artificialibus; Nobis enim omne Argumentum quod aliquam necessitatem concludendi in se habet, Demonstratio erit.

/2/ Loca Argumentorum Dialecticorum:

Ab Antecedentibus et Consequentibus; A Similibus et Dissimilibus; A Paribus et Imparibus; A Coniunctis et Oppositis; A Maioribus et Minoribus; Ab auctoritate humana, et cætera.

Ex his locis generalibus profluunt plura Axiomata quas Maximas uocant.

/3/ Loca Argumentorum Sophisticorum:

alia sunt in Dictionibus, alia uerò in orationibus. In Dictionibus quidem sex sunt captiones: 1, Æquiuocatio. 2, Ambiguitas. 3, Compositio. 4, Diuisio. 5, Accentus. 6, Figura Dictionis. In sententijs autem septem: 1, Fallacia Accidentis. 2, Eius quod simpliciter dicitur, ad id quod secundum quid dicitur. 3, Ignoratio Elenchi. 4, Consequentis. 5, Petitio Principij. 6, Non causæ ut causæ. 7, Plurium interrogationum ut unius.

Omnia Argumenta falsa, ex his locis ceu fontibus profluunt; recta autem Interpretatione et Distinctione (quæ sunt quædam Species Definitionis et Diuisionis) faciliè excipiuntur, et sic euanescunt.

Definitiones et Exempla horum¹²³ locorum, aliunde petantur.

Et hæc prima Argumentorum diuisio¹²⁴ consideratur¹²⁵ uti diximus, secundum Materiam eorum. Altera autem Diuisio sumitur ex Forma ipsorum, quæ est Quadruplex: Argumentorum enim aliud est Syllogismus, aliud Enthymema, aliud In-[13v]ductio, aliud uerò Exemplum.

/1/ Enthymema est Syllogismus imperfectus, id est, carens altera Propositione.

¹²³ horum supra lin. mut. in memoratorum

¹²⁴ diuisio mut. in Species; deinde Species mut. in diuisio

¹²⁵ consideratur corr. in consijderatur;

- /2/ Inductio est forma Argumenti, firmans Vniuersalem singularibus sufficienter enumeratis.
- /3/ Exemplum est forma Argumenti, qua singulare per aliud singulare eiusdem Speciei confirmatur, et est Inductio imperfecta.
- /4/ Syllogismus autem est præcipua et perfectissima forma Argumentationis seu Ratiocinationis, qua secundum certas figuras et modos ritè disposita, ex notis et concessis, ignota et non concessa demonstrantur et euincuntur.

Partes Syllogismi simplicis sunt tres, constat enim ex tribus Enunciationibus; quarum prior dicitur maior, posterior uerò minor, tertia Conclusio uocatur.

Hæ tres Enuntiationes¹²⁶, uicissim ex tribus Terminis sexies sumptis, componuntur, Quorum quidem Terminorum duo quidem extremi, tertius autem Medius Terminus nuncupatur. Hic medius Terminus, est ipsum Argumentum; et¹²⁷ semel quidem, cum altero extremorum Terminorum, in priori Enuntiatione coniungitur.¹²⁸ iterum cum altero in altera Enuntiatione; demum ipsis [[14r] sic conciliatis, mittit eos in tertiam Enuntiationem, quæ Conclusio dicitur, ipse autem eam non ingreditur.

Exemplum Syllogismi.

Omne sensibile est Animal¹²⁹,
 Omne spongia sentit¹³⁰,
 Omne ergo Spongia est Animal¹³¹.

Syllogismi habent, uti diximus, suas¹³² Figuras et Modos¹³³.

Figura est certa dispositio trium Terminorum.

Figuræ autem sunt tres: Ter enim aliter atquè aliter hi tres Termini inuicem combinari possunt.

Prima:

- /1/ Prima Figura est, in qua Medius Terminus, alteri extremorum Terminorum subijcitur, et de altero prædicatur.

¹²⁶ *Enuntiationes* corr. in *Enunciationes*

¹²⁷ *et* corr. in *Et*

¹²⁸ post *coniungitur*: supra lin. inser. *et*

¹²⁹ *Omne sensibile est Animal* mut. in *Omnia sensibilia sunt Animalia*

¹³⁰ *Omne spongia sentit* mut. in *Omnes spongiæ sentiunt*

¹³¹ *Omne ergo Spongia est Animal* mut. in *Omnes ergo Spongiæ sunt Animalia*

¹³² post *suas* supra lin. inser. *affectiones quas*

¹³³ post *Modos* adscr. *dicimus*

Secunda:

- /2/ Secunda, in qua Medius Terminus, de utroquè extremo Termino prædicatur.

Tertia:

- /3/ Tertia, in qua Medius Terminus utriquè extremo Termino subiicitur.
Prima figura procedit à Genere ad Speciem; Tertia à Specie ad Genus; Secunda uerò diuersas species ab inuicem separat.

Modus est certa dispositio trium Enunciationum in Syllo-[[14v]gismo, secundum Qualitatem et Quantitatem earum.

Modi igitur Syllogismorum sunt dupplices, secundum duas species Enunciationum. Nam uno quidem modo, uti diximus, omnis Enunciatio, aut affirmat aut negat; altero uerò, aut est Vniuersalis, aut pluralis, aut singularis.

Modi utiles in prima figura sunt nouem; in secunda quatuor; in tertia sex: omnes undeuginti; de quibus extant carmina.

Leges generales horum dupplicium Modorum:

Prima:

- /1/ Ex duabus Enunciationibus Negantibus in Syllogismo nil concluditur.

Secunda:

- /2/ Ex duabus Enunciationibus singularibus nihil concluditur.

Tertia:

- /3/ Si duarum Enunciationum præmissarum, altera fuerit negans¹³⁴; necesse est ut et conclusio sit negans.

Quarta:

- /4/ Si duarum Præmissarum, altera fuerit singularis; necesse est ut conclusio quoquè sit talis.

¹³⁴ *negans* corr. in *Negans*

Id est, semper pars debilior assumenda erit in Conclusionem ut consequentia sit bona. Alioquin talis Syllogismus [[15r] non erit ualidus, sed potest¹³⁵ dici falsus et Sophisticus secundum Formam¹³⁶ sicut et ille qui præter leges trium Figurarum astrueretur et cætera.

*His paucis sententijs, tota contignatio Logicæ constat*¹³⁷.

FINIS

F. V. S.¹³⁸

Edidit Danko Zelić

¹³⁵ *potest* mut. in *poterit* supra lin.

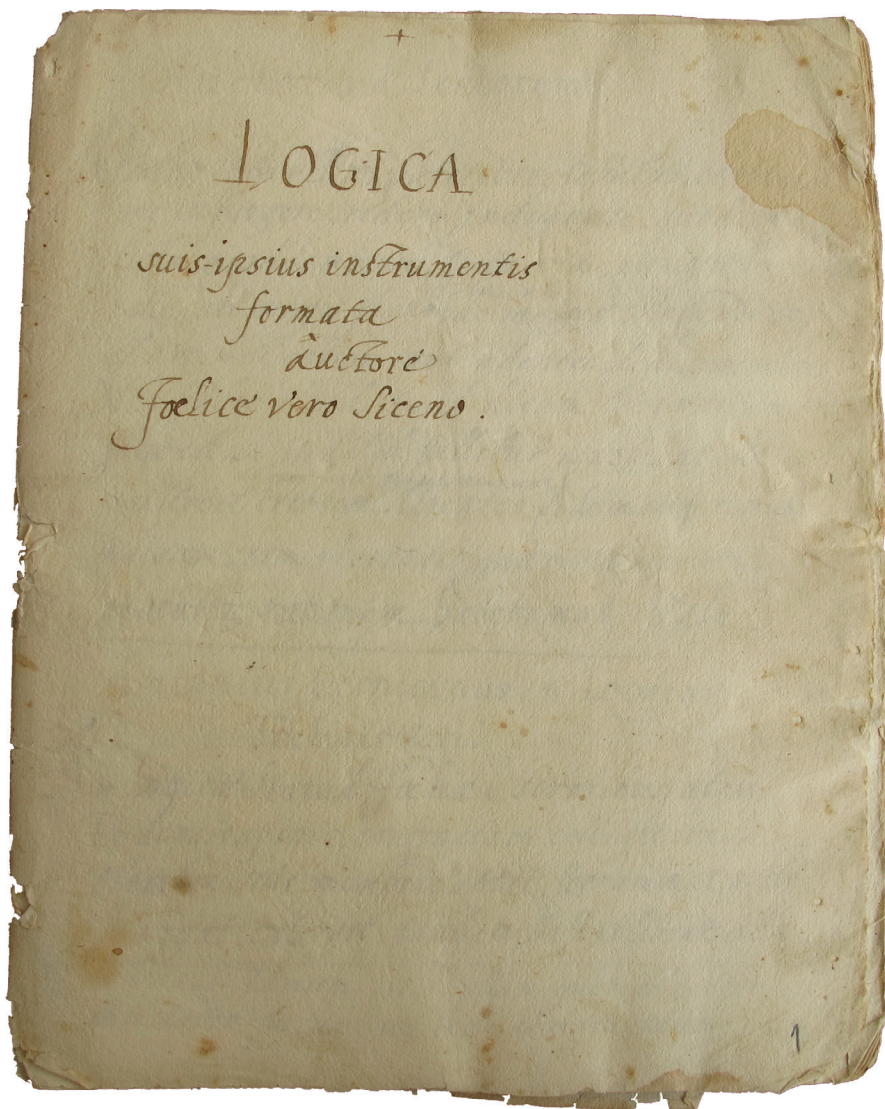
¹³⁶ *Formam* mut. in *Modum*; deinde *Modum* iterum mut. in *Formam*

¹³⁷ post *constat* adscr. *quæ potest et Tÿronibus et veteranis diuersa tamen ratione satisfacere.*

¹³⁸ *F. V. S.* del.

Prilog

Faksimil rukopisa *Logica suis ipsius instrumentis formata auctore
Foelice Vero Siceno* u Državnom arhivu u Zadru

Auctor ad Lectorem:

Video totas Peripateticorum Scholas, contra
me insurgere, ridere, indignari, quod re-
lictâ quoddamtenus ^{illâ} trita via, aliâ quodâ
calle, uti magis plano ^{et uolens} iac ^{magis} compendioso,
ad arcem scientiarum contendentes, deducere velim.
Non habeo aliud quod dicam. Animus sim-
plex est, si iudicium fallitur ignoscant, de-
monstrent ^{et quot facile plures inueniant} errorem, ^{uolentes} pedem referemus.
Maiorem enim ueritatis, quam nostrorum
inuentorū rationem habebimus. Vale.

Antonius Cornicinus in Logicam

Foelicis Veri.

In logica Statua' foelix e' sero bibus atris,
Et densis spinis, contractam colligit, inde
Membra suis membris aptat, ferruminat arte,
Squigat, extergit, tandem base collocat alta. ♪
Non hic vel Ramum, vel Lullam queri lo Lector,
Est arbor parua, sed bene compta satis. 2

Plato:

Rationes sunt Philosophi Instrumenta.

Idem:

Multi circa vocabula occupantur, non
intendentes in ipsas Res, de quibus
loquuntur; Inde postea fit, ut multae
inutiles quaestiones & Disputationes
orianantur, quae intellectum perplexum

Aristoteles:

Loguendum ut plures, sapiendum ut pauci.) reddunt

cu. Est modus cum ratione loquendi.
 Hinc apposite eam quædam loqui in loquendi.
 ut n. h. n. u. v. o. cab. t. u. **DE LOGICA:**
 rationem et orationem significat.

Dico Species Logice ponuntur aliquæ
 namque Doctrinæ et Doctrinæ. Nam quædam
 cognoscuntur Logice et quædam
 Recipiuntur et vnde quædam.

Logica seu Dialectica est ars docendi scientias.
 Dividitur in tres partes: Prima est Definitio, Se-
 cunda Divisio, Tertia Argumentatio seu Confir-
 matio.

In tribus scilicet in istis partibus logica continetur.
 Quicquid enim Philosophus dicit, unum est ex his tribus, aut pars eius.
 uti deinceps ostendimus. Nam primò Definitur ipsam Subjectum
 de quo agit, deinde Dividit, tertio si quid in dictis dubij est,
 ratione Confirmat, ac sic vicissim progreditur in doctrina.

2 Invenit et Judicium non sunt partes Logice, (sicut quidam volunt)
 sed sunt operationes memoriæ et intellectus. Ne autem Materia de
 rebus dicendi inveniamus, et deinceps an recte dicta sint hijs
 dicemus, ad Logice præceptis consequimur.

Numerant aliqui Methodum inter cetera membra Logice: At nec
 opinione Methodus nihil aliud est, quàm ipsa Divisio. Que tunc
 dicitur Resolutiva, quia Subjectum de quo agitur, si Genus sit,
 in suas Species, si veri Totum, in suas Partes descendendo di-
 viditur. Compositiva autem dicitur, quia ab infimis Speciebus,
 ad magis ac magis communia Genera, seu à minimis Partibus
 ad maiores, usque ad ipsam Totum, quod erit Subjectum, certè ordi-
 ne ac numero, in doctrina colligendo proceditur.

4

Vel. Est Modus cum ratione loquendi.
 unde et nomen à Graeco accepit.
 Quas aliqui Species Logice ponunt,
 non se Doctrinam & Vocabulum. Hæc
 Divisio nobis otiosa videtur. Cur
 enim nemo Grammatica aut Rhetorica
 sic dividit, cum sint similis Logice.

w

Methodici videlicet de aliquo Subiecto loquimur, ad nihil eorum,
 quae de eo scite digna sunt, dicere praetermittimus, nihil superfluum
 addimus, nihil repetimus. Item cum ea quae primo loco sunt dicenda, non
 postponimus, et quae sunt postponenda non praeposimus, sed rite omnia
 connectimus atque concinnamus.

3. Sunt qui Argumentationem ^{scilicet} seu Syllogismum ponunt pro Subiecto ade-
 quato Logicae. Hi videlicet quomodo Argumentabuntur, nisi prius
 aliqua Propositione Statuant pro Materia, de qua sit disceptandum. At
 huiusmodi Positio, seu Enunciatio, est pars Definitionis aut
 Divisionis. Merito igitur ista quoque duo instrumenta docendi, in-
 ter partes Logicae enumerari debent. Nos autem dicimus Oratio-
 nem adcentam esse Subiectum adequatum Logicae; Docet enim quomodo
 sit docendum. Habet autem pro materia, vocabulorum ac sententiarum Notiam.

7. <sup>quae aliqui scilicet
intentionis vocant.</sup> Singulae haec partes Logicae, ex pluribus Enun-
 ciationibus compinguntur.

Singulae autem Enunciationes simplices, ex duo-
 bus Terminis constant.

Ne igitur à minimo huius artis membro incipiamus, et ad ma-
 iora progrediamur:

SE

DE TERMINO;

Terminus est Dicitis, Item aliquam præcipuam in
 fratione significans.

Omnis autem Terminus, uel est Subiectū uel est
 Prædicatum.

Subiectum est de quo aliquid dicitur, ut: Homines.
 Vocatur aliter Suppositum, seu Res pronominata.

Prædicatum est, quod de Subiecto dicitur, ut: Albi,
 sus, Currentes, Sudant.

Talia sunt omnia Nomina Adiectiua, Participia, et Verba.

Item Terminorum alius est Genus ut: Animaliali-
 us, Species ut: Homo, alius Individuum ut: Pe-
 trus. Et alius ad alia continentur, Item Genus ut: Modus, Currit.

Item alius significat Substantia, alius Accidens. Species ut:
 Substantia est que per se subsistit, ut: Homines. Currit. In-
 Accidens autem est, quod Substantie inhaeret, ut: Individuum ut:

Albis, Currentes, Sudant.

Accidentia alia sunt Communia, alia Propria: Item
 alia separabilia, alia inseparabilia. &c.

Synonyma Accidentium sunt hæc: Adiuncti-
 uum, Appositum, Annexum, Adiectiuum, Atributum, Affectus, Ad Partem, ut: Manus

Item Terminorum alius est Genus, ut:
 Animalia, alius Species ut: Homines,
 alius Individuum ut: Petrus. Item
 Genus, ut: Modus, Currit, Species, ut: Currit
 Individuum, ut: Currit. Hoc est, alius
 alia magis singularis est, et alia reliqua in se
 continent.

Item Terminorum alius est Totum,
 ut: Homo, alius Partem, ut: Manus.

Item.

habens, ~~Pa~~ ~~sis~~ ~~est~~, Epitheton. ~~et~~ Circumstantia.
 6. Hoc loco aliqui multa de Nomine et Verbo, quod et de Sono ac Voce agitur.
 Verum de Nomine et Verbo agere Grammaticorum est; de Sono et Voce
 Physicorum; Termini autem propria, sola, ac prima sunt Logicorum Elementa.
 Et quamvis de Substantia quorundam et Accidente agere, non Logicorum
 sed Metaphysicorum simpliciter, sed Physicorum potius sit: propter magnam tamen affinitatem
 quam Substantia cum Subiecto, et Accidente cum Predicato habent. Haec
 enim illorum nomina sunt. Vnde paucis illorum meminisse placuit. His
 similia sunt Substantia et Adiectiva, Regentia et Recta Grammaticorum.

DE ENUNCIATIONE.

Enunciatio Logica, simplex, est oratio brevissima,
 aliquid certum indicans. Et fit quodam Subiecto, vnum //

// Predicatum. Enunciatio autem composita est, quae plura Subiecta, vel plura Predi-
 cabilia adnectitur.
 cata in se continet, id est, in plures Enunciationes scindi potest.

De hac nihil agemus.

Synonyma Enunciationis haec sunt: Positio,
 Propositio, Pronunciatio, Floquium, Floctio, Effatus, Dictum, As-
 sertio, Indicatio, Asumptio, Praedicatio, Sententia, Conclusio, Qua-
 estio, seu Quaestio, Responsio, Problema, Thesis, Thema, Theorema,
 Axioma, etc. Quae omnia idem ferè sunt, aliqua tantum ratione differunt.

7 *Partes essentielles Enunciationis, uti iam diximus, sunt duae: Subiectum uidelicet, et Praedicatum.*
 Adduntur in alia q^{ue} plerumq^{ue} uocabula, quae h^{oc} duos Terminos definiunt, et eor^{um} sensum perficiunt. ^{Regna, Copula e} *molificent,*

8. *Species autem necessaria Enunciationis, scdm^{us} Qualitatem quidem sunt duae: Altera enim est Enunciatio Affirmans, altera Negans. Secundum Quantitatem uero tres: Alia namq^{ue} est Enunciatio Vniuersalis, alia Pluralis, alia Singularis.*

Nam Indefinita, quam alij ponunt, nulla esse debet apud Logicos, quia nullam certam Quantitatem indicet, et sic antiqua, ut: *homo currit.* ^{Des} *Signa sunt tria. Omnis Alq^{ue} Vnus, et sic contrarij Enunciationu, quae nos uti mittit quae species omittit.*

Itaq^{ue} interpretatione indiget, ut sit oratio perfecta, quod fit cu^m ei sum^{us} signa Quantitatis apponitur. ^{non ut dicitur multi alia. Species Enunciationu, quae nos uti mittit quae species omittit.}

Exemplum Enunciationis Vniuersalis. // *mus.*

Affirmatiue: *Oes homines sunt rationales.*

Negatiue: *Nulla bruta loquuntur.*

Exemplum Enunciationis Pluralis.

Affirmatiue: *Aliquae Stella sunt errantes.*

Negatiue: *Non multa animantia ruminant.*

Exemplum Enunciationis Singularis.

Affirmatiua: Sol omnia illuminat.

Negatiua: Mundus non est ab eterno.

- 9 De Oppositionibus, Equiuentibus, Conuersionibus, Modalitati-
bus, et ceteris huiusmodi affectionibus Enunciationum agere, ali-
is permitimus.

DE DEFINITIONE

Definitio est oratio, qua Rei alicuius propo-
sita Natura, seu Essentia describitur.

Synonyma Definitionis: Descriptio, Narratio,
Historia, Declaratio, &c.

Species Definitionis aliqui ponunt duas, una
quidem Nominis, alteram Rei uocant.

10. At Definitio Nominis, seu potius uocis Interpretatio, sicut
et Diuisio, seu Distinctio Equiuocorum, licet prima sint ordi-
ne in doctrina, magis tamen proprie ad Grammaticam quam ad Logicam spectant.

11. Partes autem Definitionis Substantiarum, ut spo-
te perfectissimae (qua et Loca, Sedes, Enunciationes,
Contemplationes, Considerationes, Praedicta, Praedicamenta,
seu Quaestiones, non incongrue uocantur) sunt Decem; Tot
enim Interrogationes necessariae de quacumque fieri possunt.
Syn-
Substantia,

Synonyma harz partiu definitionis: ^{hæc sunt:} Loca, Sedes,
 Enunciaciones, Consideraciones, Contemplaciones,
 Prædicata Prædicamenta, quæstiones, &c.
 Prima Quæstio est: An sit, scilicet illud Subiectu ^{Præter}
 de quo agimus, Essentia. Primo enim occurrit docere, quod ea ^{Res} ^{seu Ess. Reale, ad differentia in his rebus, de quo Præ non}
 Res de qua dicere instituimus, non in phantasia tantu, sed etiã ^{Vel in nudis}
 in rerum Natura sit. Aliquin frustra fieret de ea sermo, de qua
 quum non existat, nulla potest esse scientia. Hæc prima Quæstio-
 ne utimur, cum de rebus à sensu recedat agimus. Multa enim di-
 cuntur que non sunt, ut de pluribus Mundis, de Gygibus, Centauris
 Syrenibus, et similibus monstris, que Homines uari excogitant.
 Multa etiam sunt que non sensu sed sola ratione esse cognoscimus.
 ut plures ^{in locis. sec. 2.} Quid sit ea Res: Id est ex qua Ma-
 teria constat, hoc est, quod Genus, seu quod Totu sit eius. 3, Qua-
 lis sit: Id est, que Forma eius, seu qua Differentia (uti usus
 est loquendi) quod Accidens, siue Proprium siue Comune quali-
 tatem significans. 4, Quanta sit: Id est, Quis Modus, que
 Magnitudo, seu quis Numerus eius. 5, Quando est: Id est,
 que ætas, seu quod Tempus durationis eius. 6, Vbi est:
 Id est, Quis locus eius. ^{7, Quid agat: Id est, quis effectus,}
 que operatio, que uires, quod officiu eius. 8, Quid patia-
 tur: Id est, Quibus rebus sit obnoxia, que habeat contraria,
 seu aduersantia, que eam destruant. 9, A quo sit: Id est,

^{Auctor est} ^{quod dicitur} ^{de principiis}
 Quis eius, Effector, seu quae Causa efficiens. **IO.** Ad quid
~~est.~~ ^{ad boni affectum} ^{quod dicitur} ^{de principiis}
~~est.~~ ^{ad boni affectum} ^{quod dicitur} ^{de principiis}
^{si} ^{seu} ^{quod dicitur} ^{de principiis}
 hic perspicue videre est, quis usus, quis locus, quis numerus sit
 Prædicamentum in Arte Logica. Atque quatuor tantum ponit
 de quacumque Re Quaestiones: 1. An sit. 2. Quid sit. 3. Qua-
 lis sit. 4. Cur talis sit. Quo consilio reliquas omittit, mi-
 hi ignota est: ^{Vel} ^{quod dicitur} ^{de principiis} ^{quod dicitur} ^{de principiis} ^{quod dicitur} ^{de principiis}
~~est.~~ ^{quod dicitur} ^{de principiis} ^{quod dicitur} ^{de principiis} ^{quod dicitur} ^{de principiis}
^{quod dicitur} ^{de principiis} ^{quod dicitur} ^{de principiis} ^{quod dicitur} ^{de principiis}
 Nos in Definitione, uti patet, decem Quaestiones posuimus; in Di-
 uisione duas, in Argumentatione unam posuimus, res numero
 tredecim, quibus omnem cuiuscumque Subiecti Physici dicimus
 comprehendi scientiam. Tunc enim Naturam cuiusque Subiecti per-
 fectè scimus, quòia eius Prædicata exactè cognoscimus.

Exemplum Definitionis Substantiarum
 per haec decem loca digestæ:

Elephantum 1, sunt 2, Animalia: 3, Forma corpo-
 res Apris similia, intellectu hominibus proxima:
 4, omnium terrestrium maxima: 5, uiuunt usque
 ad ducentimum ac trecentimum annum:
 6, inueniuntur in Aethiopia, et India orientali.

7, gaudent amibus, idē circa eos uagantur:
cum ingentibus Draconibus perpetuū bellū
habent: 8, minima Suis stridōre terrentur; et
sunt frigoris impatientia: 9, creata nimirū
a Deo opt: max: 10, ut hominibus sint stupe-
ri, et ministeria. Nam turres armatorū seruiūt,
magnaq; ex parte orientis bella conficiunt, ali-
aq; obsequia pręstant. ¶

Ex singulis his locis, non tantū singulas, sed quandoq; plures Enunciati-
ones assumere possumus, quā nempe plura eiusdem Generis Prędicata oc-
currunt, quę sunt aliqua consideratione digna; uti nos fecimus in his

Exemplis, loca uidelicet tertius, sextus, octuus, et decimus. Quandoq; ue-
rō nullā asserimus, quā nempe uel res notis, ignota est, uel ex aduer-
sā ratiōe uisus manifesta, ut hic commōdit ea quę nona loco dicta sūt
omitti poterāt. Cui enim dubiū est seu incognitū, itā quę sunt, a Deo
se creata; Sed nos Exempli grā ea asserimus, ut Definita quę uis-
cerimus, uisus nuncius plera apparat.

Hęc loca sunt peculiaria. Substantiā nōq; tamen, quā pauca sunt
Accidentia. Horū multis, uel eorū similibus, posuit laud inenodē ut
est in Theologi, Medici, Historici, et alij. Nō Historicus uelē Didicis

Sed et alie
multa super-
orant. De ea
quę non oī-
dēt, quę nos
breuiter stu-
denter con-
sulto transi-
liuim.

Sed perfectior

uelit describere, primo dicat *quid sit*, An fuerit unquam *Scido*, mul-
 ti enim de hoc se dubitant. 2, quid fuerit, nempe Regina. 3, qua-
 les fuerit; id est, qua forma corporis, qua animi, id est, quibus virtu-
 tibus, quibusque uitiis fuerit imbuta. 4, Quam magna et potens Re-
 gina fuerit, nempe, quibus, militum, provincijs. 5, Quamdiu, id est,
 quo tempore floruerit, et quamdiu uixerit. 6, Ubi, scilicet, nata sit,
 ubi educata, ubi regnauerit. 7, Quid preclari gesserit, id est, qua-
 modo Charynginem condiderit, armis ac legibus mutauerit. 8,
 Quae sit causa domi, in fuga ac Locris, a uicinis Regibus in
 Asporia, et ab Etra. 9, Qui parentes eius, id est, unde genus tra-
 xerit. 10, Quis finis, uita, et actionum ipsius, nempe gloria. *Secq.*

Leges bonae Definitionis:

Prima:

Definitio ne sit amplior, neq; angustior, ipsi Sub-
 iecto quod definitur.

Secunda:

Non recte definitur Subiectum, per ambigua, negan-
 tia, contraria, ignota, seu obscura.

Tertia:

Fiant Definitiones per proxima, ^{maxime, essentialia, peculiaris} maxime pro-

per se, et non longinqua Annata Subiecti.

Quarta:

13. **Quo** Diuidis Subiectum, ne putes te illud ea rati-
one Definire

*Non Definit Subiectum per Diuisionem: bene enim
distincta instrumenta docet, & singula suas proprietates
Tempus postulat, ut breuiter rationem reddamus, cur contra inuentionem*

Philosophanti opinionem, ex Decem Antiquorum Predicamentis, quatuor qui-
dem eiecitimus, nempe Substantiam, Relationem, Situm, et Habitum; unum au-
tem hoc est Qualitatem, inuenerimus; et loco huius alia quatuor posuerimus.
Substantiam in primis hic non ponimus, sed ^{loco eius} Materiam, et ^{loco eius} Formam, uti hic in fine
maxime simpliciter, et maxime vniuersaliter Predicamenta Regem con-

grue interrogamus de quocumque proposito Subiecto, qua sit eius Substan-
tia? bene quod ^{hic} Materiam? quo ^{loco} Formam? quem non oia ^{Subiecta}
~~Subiecta~~ ^{Subiecta} habent Substantiam, at oia habent ali-
qua Materiam, et ^{loco eius} Formam. Quid per materiam intelligamus, diximus superius.
Substantiam ^{loco eius} Materiam quatenus est Substantia, de nullo
loco predicatur, sed partes est Subiecti omnium Predicamentorum. Quatenus

autem aliqua Substantia est Genus, predicatur de suis Speciebus, et quate-
nus est ad totum, predicatur de eis suis partibus. Deinde si oia quae sunt

comprehenduntur sub Predicamentis, ^{quae se ubi} uti erunt Subiecta, de quibus
ipsa predicantur. Demum Substantia non est Variabilis. ^{atque numeri} Antea legitur, ut
Videtur; sicuti ex aduerso Materiam, Formam, et Speciem, ^{atque numeri} non proprie
et ^{atque numeri} Variabiles esse, et Animalium, Homo, et non proprie
causam, et a qua ^{atque numeri} dependuntur, sicuti ^{atque numeri} Pulchritudo, et non proprie
Variabilis esse, et a qua ^{atque numeri} dependuntur, sicuti ^{atque numeri} Pulchritudo, et non proprie

Post Logicam et per Physicam Propriam.
 Reliqua enim tria, nulla nomine inter Physica Predicamenta numeranda
 sunt: Nam et ipsa non sunt apta, ut de omni Subiecto Logice predi-
 cantur, uti cetera sua, quod Prudenter consideratur. #

Ignoscat Scitiorum
 quod Argumenta menta potest inori, quae sua natura maxime contraria esse debent?
 nec non de hac
 informam, et quae
 de Logica agimus
 non eam Logice
 tractemus. #
 facile et paucum
 docto in hac breui
 ex nris verbis
 stare licebit, #
 Nos enim breuiter
 et perspicuitate
 simul studemus.

Porro quomodo Relatio, quae est una Species Oppositorum, inter Predica-
 menta inuenitur, quae sua natura maxime contraria esse debent?
 Jurisconsultus igitur et Causidicus hunc locum Relatiuum relinquamus
 quod eorum enim est peculiare munus, de rebus ac diis, patribus ac filiis,
 liberis et generis, debitoribus et creditoribus, patronis et clientibus,
 ut similibus Relatiuis agere.

De idem diximus de reliquis duobus eorum Predicamentis. Peru enim
 Naturalium Scitis et Habitibus, aliam quidem nulli sunt, aliam fortuiti
 et vltimarij, aliam uero inutiles et indigei aliqua consideratione.

Peris aptus aut Naturalis, res utiles, necessarias, solidas, artus, ac por-
 petuas inquirere, debet. Atq; Poetis haec conceden-
 da sunt, qui suuimode plaloria, in describendis et adornandis rebus
 quibus sicuti quastabit
 tu corporis fuerit, quis, uti solent, Polonops nubi cum istis.

huc enim quia
 sunt.

magime necessaria
 seu principia
 quatuor rerum causas, id est, Materialem, Formalem, Efficientem, et Fi-
 nalem. Per Partem quidem primu locu assignauimus, rationem aut

huius facti ibidem brevibus subiunximus.
 Quod vero quatuor rerū causas inseruerimus, ei mixtū videbitur, que
 neciat, eas ad cognitionem rerū adē esse necessarias, ut si tria reliqua
 Atributa alicuius Subiecti cognoscat, ipsius eius causas, nihil se non
 fatigatur oportet. Tunc enim nos scire ardicamur, (uti Aristoteles dicit)
 quoniam Per se causas cognoscimus.
 Qualitatem nos Formā appellamus; Credo neminem ea re offendenus.
 Notū est enim, quōd Qualitatem oēs duplicem esse dicant, alterā quidem
 Essentialem, quā et Formalem vocant; alterā vero Accidentalem, qua
 sola ab ipsis inter Prædicamenta sub nomine Qualitatis constituitur.
 Nos autē hic per Formā, utramque intelligimus, et tanquā maxime uniuersa-
 lem ponimus. Sub hoc namq; Prædicamento Forme, comprehendi-
 mus tria illa, quæ alij ponunt Prædicabilia, nempe, Differentiam,
 Propriū et aliud Accidentis quod qualitatem significat. Genus
 iā sub Prædicamento Materia posuimus; Species ipsa Subiectū
 est. Adē ut Prædicabiliū enunciatio, si peruenire sit.
 Quod demū, tam hæc quinque à nobis hæc rōne collecta, quā reliqua quin-
 que Antiquorū Prædicamenta, oīa in unā Definitionem, contra eorū
 consuetudinem, congerere placuit: id non absq; ratione, quā et
 Aristoteles auctore fecimus. Ipse enim lib. j, de Anima fatetur

quod Accidentia magni momenti conferant, ad cognoscendū Quod
quid sit. Ita autē Accidentia sunt Predicamenta. Exigi necessariā
Definitionem ingrediuntur, quae nobis Naturā rerum describit, et sic
cognitionem earū tradit. Nam si id regent, ostendant nobis quaer-
tā partem Logice, sub qua reliqua Predicamenta, seu coetere
Quaestiones continentur.

Itaq̄ illi qui ex solis Genere ac Differentia essentiali, ueras et perfec-
tas Definitiones constare non debent descendunt; ipsi eis pro libito
utantur, si prius tamen omnium rerum, quas Definire uolunt, Inuis-
mā essentialis Differentias quas somniant, uel saltem nomina
earū inuenierint; ac demū uideant quae, quam scientiam audi-
tores eorum, ex eis solis Inueniant.

Nos interea nra plena, et ex his Decem Predicamentis conuerata Defi-
nitione, aut (si id uocabulū nobis non conceditur) Descriptione,
seu malint Narratione, in declarandis et enucleandis Rebus uti-
mur; ut hac ratione prudentibus ac insipientibus satis factum
sit, quando nihil reliquū fuerit, quod de eo Subiecto, quod des-
cripserimus, meriti amplius quaeri possit. Nam et licet
Cicero in Part. Definitionem Genere declarari dicit et Proprietate qua-
dā, aut et Communis frequentia, et quibus propriū quod sit eluceat.

DE DIVISIONE:

Divisio est oratio, qua Subjectum in sua membra,
ratione secatur.

Divisionis Synonyma: *Distinctio, Distributio, Dispositio,*
Enumeratio, Partitio, Coniunctio &c. *Ordinatio. &c.* *Metodus, &*

Divisiones principes sunt duae: Una est Totius in
suas Partes, altera est Generis in suas Species.

Sunt enim aliae q̄q̄ Divisiones, nempe Speciei ultima in sua Individua,
Substantiae in diversa Accidentia, Accidentiū utriusq̄ in varias Sub-
stantias, item Accidentiū in alia Accidentia &c. Sed haec mihi facim̄g.
Totū et Partes, quid significant, nemo est qui ignoret, ideo
ea non definimus.

Genus est Dictio seu Terminus, pluralitērem aliquā rerū
significans, et continens sub se alias Dictiones, quae sin-
gulae minorem pluralitērem significat, et uocant̄ur Species.
Species autē, uti diximus, sunt Dictiones, pluralitērem qui-
dem significantes, sed quae cū alijs sibi similibus, omnes
sub uno genere comprehenduntur.

Exemplum Divisionis Totius in suas partes.

Homines constant ex Animis et Corporibus.

Mundus constat ex Coelis et Elementis.

Exemplum Diuisionis Generis in suas Species:
 Animalium terrestrium, alia sunt Hoēs, alia Bo-
 ues, alia Equi, alia Leones. &c. &c.
 Sequitur alia Diuisio, Generis in suas Spe-
 cies, quae dicitur Arbor Substantiae:

Diuisionis loca seu Questiones due sunt: Nā quatenus Subiectū de quo agimus, est quiddā Totū, oppositā querimus Que sint sua Partes: Quatenus autē est Genus, statim indagamus, Que sint sua Species. Quas Species, seu etiā Partes, si opus sit, singulas iterū Definimus, Definitas subdividimus, et sic omnes Rei propositae fibras perscrutamur.

Leges bonae Diuisionis:

Prima:

Diuisio neq. sit mutila, neq. redundans, id est, neq. plura neq. pauciora membra habeat, quā rōne demonstrari possit. Ut hoc recte facias, habe oculū ad cognata, opposita, seu obiecta illius Subiecti quod diuidis.

Secunda:

Ne unū membrū seu totū, seu pars eius, in alio membro contineatur, sed sint omnia discreta seu differentia inter se. Eodem tñ Genere et gradu conueniant, et cognata sint sibi inuicem.

Tertia:

Fiat Diuisio primū in maiores partes Subiecti, seu in pro-

rimas Species, et non longinquas. Deinde ne sit nimia, hoc est, in minimas partes concisa, confundit enim memoriam.

Quarta:

In enumeratione membrorum servetur Ordo, rebus de quibus agitur conveniens, id est, temporis, loci, aut dignitatis. Iste Ordo, Methodus vocatur, qui duplex est, uti diximus, vel enim ab uno ad multa, vel a multis ad unum proceditur.

Contra has leges ~~faciunt~~ ^{faciunt} qui quinq; Predicabilia, Septem superna genera virtutum, quatuor virtutum numerant; Et ij, qui nimis pueriliter, Materias quas tractant, per Alphabetum digerunt. ✕

III. DE ARGUMENTATIONE:

Argumentatio est oratio, qua ea quae in Definitione seu Divisione posita sunt, at in dubio vocari possunt; aliqua ratione confirmantur, et vera esse ostenduntur, contraria vero refutantur. ^{Ita est,} quae Predicabili Subiecto merito coherere, aut non coherere demonstratur. Argumentationis locus Generalis, seu Quaestio unica est: Si possumus vocare: Quare, seu Quia. Nam Auditor dubitet de aliqua Enunciatione, quae in Definitione

†† hoc est, ex ijs quae nota sunt Auditori, ignota ^{de-} manifestantur, et ex concessis ab eo, non concessa eum eundem dantur. &c

ne Divisione posita est, querit Quare Societas sit, id
est, cur Praedicationi ^{ad} Subiecta sibi inhaerent. Doctores
aut ut fidem faciant, Argumentando, per Quia respon-
det, et sic rationem dictorum reddit.

In Argumentis consideratur Materia et Forma eorum;
Itaque quo ad Materia, tres sunt Species Argumentorum.
Alia enim sunt necessaria, quae Demonstrativa uocan-
tur. Eruntur autem ex Sociis sibi similibus, hoc est nec-
sariis et evidentibus. A Theologis quidem ex Verbo DEI
et Scripturae sanctionibus; a Philosophis autem ex sensu expe-
rientia, et Principijs naturalibus. Haec ubi in intellectu
Auditorum quia vera sunt pariunt Scientiam, et fidem sibi
uenerunt.

Alia sunt Argumenta Contingentia, seu uerisimilia,
et uocantur Dialectica. Assumuntur ex ijs rebus,
quae plerumq; ita se habere hominibus uidentur, prae-
sertim facile creduntur. Huiusmodi generant in mentibus
certam Opinione^{em}. His ut plurimum utuntur Oratores, ac
peritiam deinde suis quod uolunt auditibus. Utuntur
etiam Theologi, et Philosophi, quando nulla certa Demons-

statimem facere possunt, de ijs quibus agunt, et que con-
firmare nituntur. ¶ Venientur
3. Alia demum sunt Septa Fallacia, quae Sophistica dicuntur.
Conflantur ex diuersa uocū seu ~~verū~~ interpretatione aut
compositione. Ea per mendaciū generant errorem, seu igno-
rantia. His utuntur uani Sophistae, et superbi Sacerdotes,
ad capiendas animas imprudentum.

Loca Argumentorum Demonstratiuorum.

i. A Toto ad Partes; et à Partibus ad Totū: A Genere
ad Species; et à Speciebus ad Genus: A Causis ad Effe-
ctus; et ab Effectibus ad Causas: Ab auctōe Divina &c.
Hanc nam Demonstrationem non constituant Septem Modis. Ea enim
sunt partes ex de Galchenus in Dicois Demonstrationes, sicut et
Definitiones. Sed distinguuntur loca naturalia ab artificialibus; No-
ta enim de Artibus quae aliquā reuerentiam concludunt in se habet.
Demonstratio erit.

Loca Argumentorum Dialecticorum.

Ab Antecedentibus et Consequentibus: A Similibus et
Dissimilibus; A Paribus et Imparibus; A Coniunctis
et Oppositis; A Maioribus et Minoribus; Ab auctōre

et humana &c.

Ex his locis generalibus profluunt plura Axiomata quas Maximas vocant.

3. **Loca Argumentorum Sophisticorum:**
 alia sunt in Dictionibus, alia vero in omnibus.
 In Dictionibus quidem sex sunt captiones: 1. Equi-
 uocatio. 2. Ambiguitas. 3. Compositio. 4. Diuisio. 5.
 Accentus. 6. Figura Dictionis. In sententijs autem
 septem: 1. Fallacia Accidentis. 2. Eius quod simpli-
 citer dicitur, ad id quod secundum quid dicitur. 3. Igno-
 ratio Elenchi. 4. Consequentis. 5. Petitio Principij.
 6. Non cause ut cause. 7. Plurium interrogatorium
 ut unius.

Quia Arguta fallax, ex his locis seu fontibus profluunt, recta autem Inter-
 pretatione et Distinctione (que sunt quedam Species Definitionis
 et Diuisoria) facile excipiuntur, et sic euanescent.

Definitiones et Exempla ^{in locis} ~~in locis~~ aliorum, aliunde petuntur.

Et haec prima Argutum ^{Species} ~~est~~ consideratur, uti dicitur
 nunc secundum Materiam eorum: Altera autem Diuisio sumitur
 ex Forma ipsorum, que est Quadruplex: Argutum enim
 aliud est Syllogismus, aliud Enthymema, aliud In-

ductio, aliud uero Exemplum.

1. *Enthymema est Syllogismus imperfectus, id est, carentem altera Propositione.*
2. *Inductio est forma Argūti firmans vniuersalem singularibus sufficienter enumeratis.*
3. *Exemplū est forma Argūti, qua singulare per aliud, singulare eiusdem Speciei confirmatur, et est Inductio imperfecta.*
4. *Syllogismus autē est præcipua et perfectissima forma Argumentationis seu Ratiocinationis, qua scđm certos figurarum et modos rite disposita, ex notis et concessis, ignota et non concessa demonstrantur et euincuntur.*

Partes Syllogismi simplicis sunt tres, constat enim ex tribus Enunciationibus; quarū prior dicitur maior, posterior uero minor, tertia Conclusio uocatur.

Haec tres Enunciationes, uicissim ex tribus Terminis reuocatis sumptis, componuntur, quarū quidem Terminorū duo quidem extremi, tertius autē Medius Terminus nuncupatur. Hic medius Terminus, est ipsū Argūti; Et semel quidē, cū altero extremorū Terminorū, in priori Enunciatione coniungitur: iterū cū altero in altera Enunciatione, demū ipsis

ut conciliatis, mittit eos in tertiam Enunciationem, quae Conclu-
sio dicitur, ipse autem eam non ingreditur.

Exemplum Syllogismi.

Omnis sensibilis ^{est} Animalia,

Omnis Spongia ^{est} sensibilis, sentit.

Omnis ergo Spongia ^{est} Animalia, affectiones quas,

Syllogismi habent, uti diximus, suas Figuras et Modos, dicitur.

Figura est certa dispositio trium Terminorum.

Figurae autem sunt tres. Ter enim aliter atque aliter si tres
Termini inuicem combinari possunt.

Prima:

1 Prima Figura est, in qua Medius Terminus, alteri extre-
morum Terminorum subicitur, et de altero praedicatur.

Secunda:

2 Secunda, in qua Medius Terminus, de utroque extremo Terminis
praedicatur. Tertia:

3 Tertia, in qua Medius Terminus utriusque extremo Terminis subij-
citur. Prima figura procedit a Genere ad Speciem; Tertia a Specie ad Genus;

Secunda vero diuersas Species ab inuicem separat.

Modus est certa dispositio trium Enunciationum in Syllo-

gismo, secundū Qualitatem et Quantem earum.
 Modi igitur Syllogismorū sunt duplices, scđm duas species
 Enunciatiōnū. Nā uno quidē modo, uti diximus, sicut Enun-
 ciatio, aut affirmat aut negat; altero uerō, aut est Uni-
 uersalis, aut pluralis, aut singularis.
 Modi uales in prima figura sunt nouem; in secunda quatuor; in ter-
 tia sex; oēs undeuiginti; de quibus extant cernica.

Leges generales horum duplicium Modorum:

Prima:

1 Ex duabus Enunciatiōibus Negantibus in Syllogismo nil
 concluditur.

Secunda:

2 Ex duabus Enunciatiōibus singularibus nihil concludi-
 tur.

Tertia:

3 Si duarū Enunciōnum premisarū, altera fuerit Negans; neces-
 se est ut et conclusio sit negans.

Quarta:

4 Si duarū Premisarū, altera fuerit singularis; necesse est
 ut conclusio quoque sit talis.

Id est, semper pars debilior assumenda erit in Conclusione
 ut consequentia sit bona. Alioquin talis Syllogismus.

non erit ualidus, sed potest ^{rit} dici falsus et Sophisticus. ^{Adm Form}
 sicut et ille qui præter leges triū Figurarū astringetur. ^{Forma}
 His paucis sententijs, tota conignatio Logica constat, quæ potest à tyro-
 nibus & Veteranis **FINIS.**
 Reuersa tamen, ~~FINIS~~
 ratione satis-
 facere.

Logica suis ipsius instrumentis formata
auctore Foelice Vero Siceno:
 the *editio princeps* of Faust Vrančić's autograph
 in the State Archives in Zadar

Summary

Accompanied by introduction, notes and facsimiles, here presented is the *editio princeps* of a recently discovered and so far completely unknown Faust Vrančić's autograph treatise on logic that was purchased (along with the meagre remains of his personal archive) in 1948 from Vrančić's distant descendants in Prvić Šepurine, the Island of Prvić, in the vicinity of Šibenik. Other than being the only surviving autograph—in addition to the two thus far well-known printed editions, *Logica suis ipsius instrumentis formata a Yusto Verace Siceno* (Venice, 1608) and *Logica nova suis ipsius instrumentis formata et recognita a Fausto Verancio episcopo Chanadii* (Venice, 1616)—the manuscript in the State Archives in Zadar, transcribed and published in this volume contains arguably the oldest version of Vrančić's *Logic*.

The examination of external features of the manuscript shows that the text of the treatise itself—although being identical in title and quite analogous in structure—is considerably shorter in length and accordingly of an earlier date than the text of the 1608 edition. It should, however, be explicitly stressed that the autograph script in Zadar is not a draft of the latter, but, quite the contrary, a completed, fully finalized work in its own right. In fact, judging from the manuscript's thoroughly considered layout and different, 'hierarchically' arranged and used types of handwriting, it was prepared by the author himself in order to be sent directly to the printer and used by the typesetter as a template for the final layout of the book. However, given the fact that there is no evidence of the opposite, it should be inferred that this manuscript version of Vrančić's *Logica* never came to be printed.

In the concluding part of the article some preliminary thoughts regarding the dating of the manuscript are briefly formulated. On the one hand, the name by which Vrančić signed his treatise—the until recently otherwise unknown pseudonym *Foelix Verus*—matches the name *Felice Vero* under which he supplicated and eventually obtained the patent privilege from the Venetian Senate for his own invention of the mill mechanism in 1590. Thus, the possibility that he was working on his treatise on logic by the beginning of the last decade of the sixteenth century should not be dismissed.

Another potential clue, perhaps not for the dating of the particular manuscript, but certainly for the enquiry regarding the time in which Vrančić wrote his 'first' *Logic*, is the identity of the still enigmatic *Antonius Cornicinus*, the author of the dedicatory four-verse epigram included in all three versions of Vrančić's *Logic*. *Cornicinus* is positively a humanistic name, in all probability derived from *cornix* (Latin for *crow*). Since the family name Vrančić, based on the Croatian word for crow (*vrana*), is a derivative of a very similar kind, *Cornicinus* is presumably the last name that Faust Vrančić had 'invented' for his paternal uncle Antun Vrančić (*Antonius Verantius*),

in order not to reveal the last name common both to the author of the treatise, and to the person who on that occasion wrote encouraging verses. Faust's uncle, to whom he was deeply indebted for his education, was truly a remarkable intellectual and a man of outstanding political and ecclesiastical career in the service of the rulers of the Habsburg dynasty. At the time of his death, in 1573, he was the Archbishop of Esztergom, i.e. the primate of Hungary, and held the post of the Imperial-Royal *locum tenens* (a governor) for Hungary. If *Antonius Cornicinus* is indeed a pseudonym that Faust used to conceal the identity of Antun Vrančić, it would also imply that he wrote his first logical treatise (and sent it to his uncle who would respond with an epigram) while studying at the university of Padua (1568–1572).

Key words: Faust Vrančić, logic, Antun Vrančić, manuscript, *editio princeps*